

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

Berounsko v letech 1938 – 1945

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Barbora Jandová

Historická studia, obor Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Breitfelder, Ph.D.

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 26. dubna 2018

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Miroslavu Breitfelderovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady a připomínky.

Vřelé díky patří i mé rodině za její trpělivost a neustálou podporu. Děkuji také Státnímu okresnímu archivu v Berouně za poskytnutí informací a skvělou spolupráci.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

Obsah

Úvod	3
1. Politická situace před vypuknutím 2. světové války	6
1.1. Mnichovská dohoda a její vliv na Berounsko	7
1.2. Ustanovení protektorátu Čechy a Morava	9
2. Počátky německé okupace	10
2.1. Berounsko – březen 1939	10
2.2. Projevy odporu a nesouhlasu	11
2.3. Politická správa	12
2.3.1. Politická správa na Berounsku	13
2.4. Gestapo ve Zdicích	15
3. Osudy Židů	17
3.1. Protižidovské zákony	17
3.2. Antisemitismus v době druhé republiky	17
3.3. Židé na Berounsku	18
3.3.1. Židovské podniky a obchody	20
3.3.2. Transporty Židů	21
4. Každodenní život v protektorátu	24
4.1. Nařízení z Říše	24
4.2. Práce, totální nasazení a výroba	26
4.3. Obživa	28
4.3.1. Potravinové lístky	30
4.3.2. Černý trh	31
4.4. Děti a mládež	33
4.4.1. Rodinné zázemí	33
4.4.2. Sport a jiné volnočasové aktivity	34
4.4.3. Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě	36
4.5. Školství	37
4.5.1. Osudy Obchodní akademie v Berouně	39
4.6. Kulturní život	40
5. Odbojová činnost na Berounsku	43
5.1. Partyzánský kryt	43

6. Závěrečná fáze války	46
6.1. Nálety na Beroun	46
6.2. Poslední měsíce okupace	47
6.2.1. Květnové dny na Berounsku	47
6.2.2. Dozvuky květnového povstání	50
6.3. Perzekuce německého obyvatelstva.....	50
6.4. Odsun Němců z Berounska.....	52
Závěr.....	54
Summary.....	56
Prameny a literatura.....	57
Seznam příloh.....	61
Přílohy	I

Úvod

Druhá světová válka a souvislosti s ní spojené mě vždy velmi zajímaly, proto téma mé bakalářské práce bylo pro mě jasně dané. Zájem o toto šestileté válečné období u mě vzbudila moje prababička, která mi občas vyprávěla o době, kdy území Československé republiky bylo okupováno nacistickým Německem a na českých úřadech byla slyšet jen němčina. A protože jsem chtěla lépe poznat, jak se mé prababičce žilo v rodném kraji v době okupace, rozhodla jsem se zpracovat svoji bakalářskou práci na téma Berounsko v letech 1938 – 1945, které je také mým domovem.

Berounsko s okresním městem Beroun je malý region, který se nachází ve Středočeském kraji. Samotný okres je ze severozápadní strany lemován křivoklátskými lesy, směrem na východ se rozprostírá chráněná krajinná oblast Český kras a na jihu se tyčí brdské lesy. Ty svou strategickou polohou a přírodním terénem přilákaly řadu partyzánských skupin, z těch významných můžeme jmenovat partyzánskou skupinu Brdy – Neliba.¹ Za druhé světové války se tak stalo Berounsko významnou oblastí ilegální odbojové činnosti proti německým nacistickým okupantům.² Přestože Berounsko patří mezi malé regiony, za protektorátu bylo jeho území pro německé okupanty velmi důležité. Hlavně z důvodu četného množství továren a podniků, jako byly například Královodvorské železárny a cementárny, berounský textilní závod Tiba, hořovický závod naftových motorů či Komárovské železárny.³ Některé z nich tak musely přeorientovat svoji výrobu na zbrojní. Druhým důvodem byla přímá železniční trať, která vedla z Prahy přes Beroun do Plzně a pak dál až do nacistického Německa. Tak mohli Němci snadno přepravovat svůj náklad a zajistit zásobování.

Má bakalářská práce se zabývá jedním z nejtragičtějších období našich dějin - druhou světovou válkou. Zaměřuji se především na to, jaký dopad a vliv měly hrůzy této války na malý region Středočeského kraje, Berounsko. Práce popisuje změny, které v regionu po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava nastaly a každodenní život v Berouně a jeho okolí, kdy běžný den a denní rutina byly narušeny příchodem nezvaného německého obyvatelstva. V jednotlivých kapitolách se také věnuji školství, které bylo po vyhlášení

¹ „Název oddílu zněl původně Brdy a jménem Neliba byl doplněn až dodatečně, po válce, na počest velitele.“ KÁRNÍK, Zdeněk a Josef VELFL. *Po stezkách brdských partyzánů*. 1. vydání. Praha: Tisková, ediční a propagační služba MH, 1988. s. 60.

² ČAPKOVÁ, Jana. *Berounsko: nástin přírodních poměrů a historického vývoje do současnosti na území okresu Beroun*. 1. vydání. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1978. s. 24.

³ Tamtéž, s. 27.

protektorátu změněno, dá se říci od základu. Navíc s blížícím se koncem války bylo jinak poklidné vyučování neustále narušováno varovnými signály před hrozícími leteckými útoky. Práce pojednává i o životě Židů, kteří i zde byli zasaženi Norimberskými zákony a neunikli tak perzekuci a diskriminaci. Dalších několik odstavců obsahuje například informace o politické správě na Berounsku, likvidaci zájmových organizací a krátce se zmiňují i o ilegálním odboji. V závěrečných kapitolách se věnuji samotnému konci války a osvobození.

Základními zdroji k napsání této bakalářské práce pro mě byly archivní prameny ze Státního okresního archivu v Berouně. Čerpala jsem především ze starých kronik měst či škol, z pamětí sepsaných lidmi, kteří žili v době okupace. Mezi nimi nalezneme účastníky odboje, ale také ty, kteří vzpomínali na své rodinné příslušníky, již zemřeli v koncentračních táborech. Kromě kronik jsem vycházela z fondu „*OÚ Beroun*“ a z fondu „*Komise regionálních dějin*.“ Velmi nápomocná mi byla i regionální literatura. Musím určitě jmenovat Sborník Státního okresního archivu v Berouně *Minulostí Berounska*. Zde nalezneme podstatné informace týkající se historie našeho regionu, ale i vybrané kapitoly, které seznamují čtenáře s důležitými událostmi, jež se odehrály na Berounsku během druhé světové války. Kromě toho pro mě byla užitečná i publikace s názvem *Beroun. Historie, kultura, lidé*. Tato kniha zobrazuje historii Berouna od dávných věků, tedy od doby kamenné až po nedávnou minulost - sametovou revoluci. I zde nalezneme několik stran o německé okupaci. Neméně důležité pro mne byly i informace, které mi poskytla má prababička Anna Jandová, která se narodila roku 1927 ve vesnici Malá Víska na Berounsku. V době okupace jí bylo pouhých dvanáct let. Přesto si některé události z doby nesvobody velmi dobře pamatuje a byla ochotná se mnou zavzpomínat. Rovněž i výpovědi od skvělého pamětníka Jaroslava Kocourka, narozeného roku 1932, byly pro moji práci velmi přínosné. Dalších několik podstatných faktů mi poskytl můj dědeček Josef Řečtáček, který zavzpomínal na svého otce, jehož odvaha zachránila život účastníkovi partyzánského odboje.

O druhé světové válce a o protektorátu Čechy a Morava bylo napsáno nespočetně publikací. Mě však nejvíce zaujaly publikace *Protentokrát aneb česká každodennost 1939 - 1945* od Marie Michlové a *Německá okupace Českých zemí* od Františka Emmerta. Rozsáhlé dílo *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*, jejímž autorem je Jan B. Uhlíř, obsahuje skvělý doprovodný obrázkový materiál, vztahující se k dané problematice. Jedná se o knihy, ze kterých jsem čerpala všeobecné informace k napsání této práce. Mimo jiné

jsem vycházela i z knihy *Protektorát. Éra hákového kříže*, která skvěle popisuje události tehdejší doby.

Cílem mé bakalářské práce je podat ucelený přehled o tom, jak se žilo na Berounsku v době, kdy se na ulicích procházeli muži v německých uniformách, na zdi za katedrou visel obraz Adolfa Hitlera a nikdo si nebyl jistý svojí budoucností.

1. Politická situace před vypuknutím 2. světové války

Politická situace před vypuknutím 2. světové války byla značně napjatá a pro Československý stát nepředstavovala nic dobrého. Zásadní zvrát přišel roku 1933, kdy německý prezident Paul von Hindenburg jmenoval Adolfa Hitlera říšským kancléřem.⁴ Je pochopitelné, že Německo po zdrcující prohře v první světové válce a následnými válečnými reparacemi, které negativně ovlivnily jeho ekonomický a hospodářský vývoj po další desetiletí, vidělo v osobě Adolfa Hitlera novou a lepší budoucnost. Hlavním důvodem byl slib, který dal německému národu. Náplní tohoto slibu bylo, že sjednotí všechny Němce v rámci středoevropského prostoru do nové jednotné Německé říše.⁵ Zároveň se zavázal, že vytvoří pevný, mocensky i ekonomicky expandující stát, který Evropa pamatovala před první světovou válkou a obnoví hospodářskou stabilitu.⁶

Poté, co Hitler upevnil své politické postavení v Říši, stalo se terčem v jeho oku Československo, které vnímal už od počátku svého nástupu k moci jako nebezpečného protivníka. Navíc Československo uzavřelo roku 1924 spojeneckou smlouvu s jeho úhlavním nepřítelem – Francií, se kterou Německo po staletí soupeřilo o hlavní vliv na evropském kontinentě. Nového říšského kancléře také znepokojoval fakt, že v případě vypuknutí válečného konfliktu by byla jeho Říše ohrožena hned ze dvou protilehlých stran. Proto jasně usiloval o rozbití československo-francouzského spojení. A jelikož Československá republika představovala mnohem menší hrozbu než Francie, rozhodl se ji politicky a v případě potřeby i vojensky eliminovat, aby se v budoucnu nemohla stát nepřítelem Třetí říše.⁷

Začal tak pracovat s faktem, že na určitém území Československa žijí v převážné míře etniční Němci, kteří by stejně jako Rakušané mohli požadovat připojení k Německu. K dovršení svého plánu využil Sudetoněmeckou stranu (SdP), která v Československé republice působila od roku 1935 a v jejímž čele stanul Konrad Henlein. Roku 1938 na stranickém sjezdu v Karlových Varech se SdP otevřeně přihlásila k nacismu. Hitler tak začal neúprosně tlačit na její předáky, aby vyhrotili domácí vnitropolitickou situaci a prosadili požadavky německé menšiny. Ti požadovali především autonomii pro

⁴EMMERT, František. *Německá okupace českých zemí*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2016. ISBN 978-80-204-4222-2. s. 17.

⁵LIŠKA, Vladimír. *Protektorát: éra hákového kříže*. 1. vydání. Olomouc: Fontána, 2010. ISBN 978-80-7336-584-4. s. 14.

⁶Tamtéž, s. 16.

⁷Tamtéž, s. 17–21.

německojazyčné pohraničí. Tři nabízené formy autonomie od československé vlády však sudetské Němce neuspokojily.⁸ Tak dali jasně najevo, že o dohodu s československou vládou nestojí a jsou rozhodnuti připojit Sudety k nacistické říši. To potvrdila i návštěva britského emisara lorda Runcimana, který přijel do Prahy, aby posloužil jako zprostředkovatel dohody mezi československou vládou a SdP. Výsledkem jeho mise byl fakt, že soužití Čechů s Němci v jednom státě je nemožné.⁹

Hitler viděl válku jako jediné východisko tohoto problému, ale na základě dohod o vzájemné vojenské pomoci by se jednalo o válku evropskou. Mezi Československem a Francií stále platila úmluva z roku 1924 a případné válce by se nevyhnula ani Anglie, která vystupovala jako francouzský spojenec. Jenomže obě evropské mocnosti nehodlaly válečný konflikt riskovat a daly jasně najevo, že v případě vypuknutí německo-československé války se od ní distancují a berou ji pouze za konflikt lokální. Situace se zdála bezvýchodná a navíc kvůli stupňující se agresi v pohraničí a válce, kterou Hitler hrozil, zaslaly vlády Francie a Anglie z 20. na 21. září 1938 prezidentu Benešovi ultimátum k odstoupení československého pohraničí Německu.¹⁰ Osud Československa byl tak zpečetěn.

1.1. Mnichovská dohoda a její vliv na Berounsko

Mnichovská dohoda podepsána v ranních hodinách 30. září vyřešila napětí mezi Československou republikou a sousedním Německem, které znepokojovalo celou Evropu. Vstoupila do dějin jako dohoda „o nás bez nás“, jelikož o budoucnosti Československa rozhodly čtyři evropské státy. Připojení Sudet k Německé říši bylo pro československé obyvatele obrovskou ztrátou. Bez boje museli odevzdat více než jednu třetinu českého území a s ním i průmyslové podniky a zdroje hnědého a kamenného uhlí.¹¹ Zrazený národ se musel s mnichovskou dohodou vypořádat po svém.

Ačkoli se může zdát, že odtržení Sudet nemohlo mít na malý středočeský region žádný vliv, opak byl pravdou. Berounsko v této době muselo čelit vlně pohraničních uprchlíků, jelikož po obsazení Sudet byli čeští obyvatelé vystěhováni do vnitrozemí.

⁸EMMERT, František. *Německá okupace českých zemí*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2016. ISBN 978-80-204-4222-2. s. 28-31.

⁹LIŠKA, Vladimír. *Protektorát: éra hákového kříže*. 1. vydání. Olomouc: Fontána, 2010. ISBN 978-80-7336-584-4. s. 32.

¹⁰Tamtéž, s. 32-33.

¹¹EMMERT, František. *Německá okupace českých zemí*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2016. ISBN 978-80-204-4222-2. s. 46.

V pravém slova smyslu byli vyhnáni a perzekuováni.¹² Mnohdy byli také nuceni nechat na pospas svůj soukromý majetek a vzít si s sebou jen to, co bylo nezbytně nutné. Svůj domov opouštěli nejen uprchlíci české národnosti, ale i někteří Němci, kteří do Československa prchali před Hitlerem. Především se jednalo o komunisty, sociální demokraty a svůj nový domov zde našli i říšští a sudetští Židé. Najednou bylo Berounsko obohaceno o zhruba tisíc německých a tři tisíce českých uprchlíků. O velkou část nově příchozího obyvatelstva se postarala hlavně města Beroun a Hořovice.¹³ Byli ubytováni všude, kde se dalo a dané okolnosti dovolily. Ubytování bylo ale pouze dočasné. Finance na nejnужnější náklady spojené právě s ubytováním poskytl Okresní úřad v Hořovicích, který uvolnil částku ve výši 7000 Kčs. Finanční pomoc poskytl i majetní občané, především podnikatelé, ale zapojil se i prostý lid.¹⁴

Němečtí uprchlíci se na Berounsku ale moc dlouho nezdrželi. Jejich situace zde nebyla příznivá a u Čechů nenašli žádnou podporu. Není se čemu divit. Vždyť se jednalo o Němce, kteří připravili Čechoslováky o jejich milovanou republiku. Kvůli narůstajícímu odporu, který panoval proti německým emigrantům, bylo nutné tuto situaci řešit. Většina z nich tak byla transportována do jiných evropských zemí. Poslední transport uprchlíků odjel z Berouna do Anglie v únoru roku 1939. Postupně byly likvidovány uprchlické tábory, které se nacházely v místních hostincích či sokolovně.¹⁵

Tak okleštěný český národ utrpěl první velkou ránu ze strany Německa. Netušil však, že se jednalo pouze o předeheru. Mnichovská dohoda přinesla zánik Československého státu a zrození takzvané druhé republiky, která od 22. listopadu 1938 nesla název Česko-Slovenská republika.¹⁶ V těchto vypjatých chvílích bylo nutné, aby národ držel při sobě. Cítil však obrovské rozhořčení, ale i jakési morální selhání, jelikož odevzdal své pohraničí bez boje. K této události se vyjádřil berounský dobový tisk takto: „*Jsme si vědomi toho, že ztratit svobodu, řeč a vlast, znamená ztratit všechno! A ztrácet to po kousíčku, to raději se vzepřít hned! Čekáme na zítřek. Bohdá, aby zasvítilo slunko!*“¹⁷

¹²Státní okresní archiv Beroun. Fond Komise regionálních dějin. Karton 3. Inv. č. 39. *Vzpomínky Antonína Šmída na rok 1938.*

¹³TOPINKA, Jiří. *Němci na Berounsku a jejich odsun.* In *Minulost Berounska 1.* Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 1998. ISBN 80-238-1703-5. s. 172-173.

¹⁴HŮRKA, Josef. *Válečná tažení naším krajem, Čas za námi.* In *Podbrdské noviny*, Roč. 12, č. 5. (2004), s. 2.

¹⁵TOPINKA, Jiří. *Němci na Berounsku a jejich odsun.* In *Minulost Berounska 1.* Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 1998. ISBN 80-238-1703-5. s. 173.

¹⁶UHLÍŘ, Jan Boris. *Protektorát Čechy a Morava v obrazech.* 1. vydání. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7360-675-6. s. 22.

¹⁷*Nevíme dnes, co přinese zítřek.* In: *Národní Podbrdsko*, Roč. 2, č. 34 (1938), s. 1.

1.2. Ustanovení protektorátu Čechy a Morava

Po několika měsících, co se československý národ vzpamatovával z mnichovské dohody, přišla další velká rána. Ta znamenala v dějinách naší historie zásadní zvrát. Ustanovení protektorátu Čechy a Morava ovlivnilo vývoj naší země po další desetiletí a doba nesvobody se podepsala na mnoha lidských životech.

Před vznikem protektorátu došlo k odtržení Slovenska a postoupení Podkarpatské Rusi Maďarům. Na nátlak Hitlera vyhlásilo Slovensko samostatnost a 14. března 1939 byl vytvořen Slovenský štát, který fungoval jako satelit Německa.¹⁸

Psal se 15. březen 1939. Venku panovalo chladné a nevlídné počasí. Obyvatele Čech a Moravy probudil v brzkých ranních hodinách rozhlas, který informoval všechny občany o tom, že území druhé republiky bude od šesti hodin ráno obsazováno německým vojskem. Zároveň je vyzýval, aby nekladli žádný odpor.¹⁹ Němci dorazili do Prahy kolem deváté hodiny, jelikož je zdržela vánice. Pražští Němci je s nadšením vítali, zatímco Češi po nich házeli sněhové koule a plakali.²⁰ 16. března byl Hitlerovým výnosem na Pražském hradě zřízen protektorát Čechy a Morava a jeho vláda byla plně podřízena Německu.²¹

Tak český národ opět pocítil velké zklamání, rozhořčení a možná i beznaděj. Nikdo nevěděl, co bude zítra a už vůbec nikdo netušil, že německá okupace přinese šest let nesvobody, útlaku a strachu. Strach dokonce pocítila celá Evropa, když Hitler 1. září 1939 napadl Polsko. Nakonec přeci jen dosáhl toho, o co dlouhá léta usiloval. Rozpoutal válečný konflikt, který nakonec přerostl ve světovou válku.

¹⁸MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. 1. vydání. Řitka: Čas, 2012. Český čas. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 9.

¹⁹UHLÍŘ, Jan Boris. *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7360-675-6. s. 84.

²⁰MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. 1. vydání. Řitka: Čas, 2012. Český čas. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 9.

²¹Tamtéž, s. 10.

2. Počátky německé okupace

2.1. Berounsko – březen 1939

První německé tanky se objevily na Berounsku už 15. března před jedenáctou hodinou ranní v Hořovicích. Stovky mužů německého wehrmachtu se ubytovaly v místních hostincích a školách. Obsazena byla i hořovická radnice a zámek, kterého se zmocnilo samotné velitelství posádky. V Berouně se objevili němečtí vojáci o půl hodiny později, ale ti městem pouze procházeli. Hlavní část německé armády dorazila do Berouna až následujícího dne a ihned obsadila zdejší kasárny.²²

„Pamatuju si, když nás Němci obsazovali, toho dne padal sníh. Napadlo asi metr sněhu. Jeli auty z Vísek a tam u duběčku zapadli. Celý den pak ty auta tahali. Všichni byli nešťastní, nikdo nevěděl, co má dělat. Všude jich bylo plno. Přijeli auty i na koních. Byla jich plná ves a lidi se báli vyjít z baráku.“²³

Ještě téhož dne začala velká vlna zatýkání na celém území Čech, která se nevyhnula ani Berounsku. Jednalo se o akci s názvem Gitter. Byla namířena proti nebezpečným občanům, kteří by se mohli podílet na vytvoření protinacistického hnutí. Tato akce byla zároveň součástí plánu přepadení zbytku Československa a měla zabránit případnému odporu během nacistické okupace. Na Berounsku bylo posláno za mříže celkem 281 osob, jejichž životy měli v rukou příslušníci gestapa, kteří rozhodovali, zda dotyčný bude propuštěn nebo poslán do koncentračního tábora.²⁴

Pokyn k zatýkání všech komunistů, Židů a německých emigrantů vydal okresní hejtman dr. Karel Krpálek. Všechny zatčené osoby byly převezeny do Berouna a shromážděny v místní sokolovně, která posloužila jako provizorní vězení (později se vězení přesunulo do hotelu Plzeňka). Do sokolovny bylo umístěno celkem 200 mužů, včetně berounského starosty Karla Utrčila. I hostinec U Zajíčků musel poskytnout své prostory, do kterých byly převezeny všechny zatčené ženy.²⁵ Na svobodu se někteří z nich

²²TOPINKA, Jiří. *Němci na Berounsku a jejich odsun*. In *Minulost Berounska 1*. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 1998. ISBN 80-238-1703-5. s. 173-174.

²³Podle ústního sdělení Anny Jandové dne 3. října 2017.

²⁴NIKODÉMOVÁ, Jiřina. *Odboj a naděje: vzpomínky na léta 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1985. s. 11-12.

²⁵DOLEJŠ, Radek. *15. březen 1939*. In *Echo: nezávislé noviny okresu Beroun*, Roč. 14, č. 10 (2004), s. 5.

dostali až po dlouhých šesti týdnech. Bylo to hlavně z toho důvodu, že místní hejtman Krpálek nechtěl dráždit Němce tím, že propustí některé vězně příliš brzy.²⁶

2.2. Projevy odporu a nesouhlasu

S ustanovením protektorátu Čechy a Morava se místní obyvatelé jen tak nesmířili. Někteří se rozhodli hledat svobodu jinde, a proto opouštěli své domovy přes Polsko. Našli se ale i tací, kteří s okupanty sympatizovali, či se k nim dokonce hlásili. Tak tomu bylo například i u některých zaměstnanců v komárovském závodě. Obyvatelé, kteří se rozhodli v protektorátu setrvat, se navzájem podporovali a drželi při sobě, čímž se vytvořila určitá jednota národa.²⁷

Začínaly se objevovat i jakési pokusy o znovunabytí svobody. Bylo však zřejmé, že je nelze provádět na veřejnosti, proto vznikaly tajně a v ilegalitě. Nejprve docházelo k rozšiřování protiněmeckých a protiválečných letáků, později se formulovaly také tajné protinacistické organizace a odbojové skupiny. Letáky se šířily především mezi dělníky v různých továrnách. Jedny takové se našly 10. října 1939 v akciových železárnách v Komárově. Poté, co bylo o této události podáno hlášení do Plzně, gestapo ihned zahájilo vyšetřování. Do Komárova přijelo v pátek 13. října. Pozatýkáno bylo celkem osm osob, které byly vyslýchány a poté převezeny do Prahy na Pankrác. Svobody se dočkaly už v únoru následujícího roku. Zatčený Emil Leis musel jako Němec na frontu, kde padl.²⁸

Rozšiřování protiněmeckých letáků, mohlo vypadat jako banální věc, ale nebylo tomu tak. Jednalo se o jakési prvotní projevy ilegálního odboje a kvůli círu papíru mohlo přijít o život klidně i několik lidí. Letáky se šířily nejen v továrnách, ale i na veřejných místech. Jejich cílem bylo posílit vzrůstající odpor proti okupantům a možná i určitým lidem otevřít oči.

5. března 1939 bylo vylepeno celkem pět lístků v obci Srbsko. Jeden z nich se nacházel na vratech místního starosty Josefa Horáka. Na jedné straně byl opatřen nápisem „*Pryč s Hitlerem*“ a na straně druhé byl nápis „*Nezapomínejte na Masaryka a Beneše.*“²⁹ Další letáky našla policejní hlídka při procházení Tyršovou ulicí v Berouně. Jednalo se asi o čtyřicet kusů s hesly: „*Němci se přišli nažrat*“, „*Češi budou soudit fašisty*“, „*Hitler na*

²⁶TOŠNEROVÁ, Marie a kol. *Beroun*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5. s. 303.

²⁷Státní okresní archiv Beroun. Fond Komise regionálních dějin. Karton 3. Inv. č. 39. *Vzpomínky Antonína Šmída na rok 1938.*

²⁸Státní okresní archiv Beroun. Fond Komise regionálních dějin. Karton 3. Inv. č. 6. *Vzpomínky Antonína Humla z Chaloupek na rok 1939 – 1940.*

²⁹SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 422/1939.

šibenici“ či „*Hitler jest loupežník*.“³⁰ I takovýmto způsobem dávali obyvatelé Berounska najevo svůj nesouhlas s německou okupací. Jiný případ se odehrál krátce po vyhlášení protektorátu 27. března v budově Reálného gymnázia v Berouně, kde žáci druhé třídy Emil Filip a Ladislav Kotrba byli obviněni z toho, že plivli na německou státní vlajku. Žáci byli potrestáni ředitelskou důtkou a následně si vyslechli projev ředitele školy, který nabádal všechny studenty, aby se k velkému německému národu chovali loajálně a měli v úctě německou státní vlajku a jiné symboly německé státní moci.³¹

Tak se s ustanovením protektorátu Böhmen und Mähren zrodily i první projevy odporu vůči všemu německému, které s každým následujícím rokem neustále zesilovaly. Jednou z prvních velkých akcí českého národa byla manifestace k příležitosti převezení ostatků Karla Hynka Máchy z Litoměřic na Slavín v květnu 1939. Češi dělali vše proto, aby dali Němcům najevo, jak velkou nenávist vůči nim chovají. Mezi takové projevy patřilo i pouhé zpívání českých lidových písní, ničení nacistických symbolů či uctívání památek českých velikánů.³²

2.3. Politická správa

Výnos Adolfa Hitlera 16. března 1939 o zřízení protektorátu přinesl rovněž velké množství změn. Došlo například k diferenciaci obyvatelstva, které se dělilo na říšské a protektorátní. Říšské obyvatelstvo tvořili všichni Němci žijící na území Čech a Moravy, kteří měli mnohem větší práva oproti obyvatelstvu českému.³³ Výnos zasáhl také československé instituce, které byly zrušeny a jejich prvotní postavení zaujaly instituce německé. Bezpředmětnou roli v protektorátu hrála i protektorátní vláda a úřad prezidenta. Tyto instituce měly sice zůstat zachovány, ale byly plně podřízeny hitlerovskému Německu.³⁴

V čele protektorátu stanul říšský protektor Konstantin von Neurath, jehož jmenoval sám Adolf Hitler 21. března 1939. Říšský protektor měl v rukou téměř neomezenou moc a byl podřízen pouze Hitlerovi. Jeho úřad sídlil od 5. dubna 1939 v Černínském paláci a dohlížel na činnost státního prezidenta, české protektorátní vlády a na činnost nejvyšších

³⁰SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 1259/1939.

³¹SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 671/1939.

³²MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. 1. vydání. Řitka: Čas, 2012. Český čas. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 24.

³³FRAJDL, Jiří. *Protektorát Čechy a Morava 1939-1945*. 1. vydání. Moravská Třebová: Diatex, 1993. s. 11.

³⁴EMMERT, František. *Německá okupace českých zemí*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2016. ISBN 978-80-204-4222-2. s. 91.

autonomních úřadů.³⁵ V případě nepřítomnosti říšského protektora spadala veškerá jeho úloha na státního tajemníka (rovněž jmenovaného Hitlerem), kterým byl všemi obávaný nacist K. H. Frank. Zároveň působil jako vyšší velitel všech policejních orgánů a jednotek SS. Díky funkcím, které zastával, se řadil mezi nejmocnější muže působící na území Čech a Moravy.

Významnou funkci v okupované zemi plnily také instituce zvané oberlandráty. Jednalo se o německé okresní úřady, které vznikly po vyhlášení protektorátu. Každý oberlandrát měl na starosti několik českých úřadů. Kontroloval jejich činnost a zároveň vyřizoval veškeré žádosti a potřeby německého obyvatelstva. Kromě německých úřadů působily v protektorátu ozbrojené jednotky SS a nacistická strana NSDAP (Národně socialistická německá dělnická strana).³⁶

2.3.1. Politická správa na Berounsku

Němcům velmi záleželo na tom, aby jejich nacistické politické úřady (oberlandráty) byly spravovány výhradně německými úředníky. Všechny další úřední instituce, které spadaly pod oberlandráty, byly prohlášeny za německy vedené. Dokonce i všechna písemná agenda byla jen německá a to i přesto, že platilo vládní usnesení z roku 1939, které ustanovilo úřadování jak v českém, tak německém jazyce. Samozřejmě se počítalo s tím, že němčina bude mít přednost.³⁷

Na Berounsku zřídili Němci oberlandrát přímo v okresním městě v Berouně. Za své sídlo si vybrali budovu knihovny a muzea, ale jejich činnost zde netrvala příliš dlouho. Zřejmě Němcům úřadování z královského města moc nevyhovovalo, a proto se rozhodli přesunout úřad o kus dál. Vybrali si nedaleké Kladno, kde mimo jiné sídlila také tajná státní police pro Berounsko. Mohlo by se zdát, že Berounsko nebylo pod přímou palbou německých složek, ale to by v čele gestapa nesměl stát Harald Wiesmann. Muž s nelidskou tváří a nacistický zločinec, který měl značný podíl na vyhlazení Lidic. S okupací byly zavedeny v některých městech německé četnické stanice, to platilo i pro Beroun a Hořovice. V Berouně však četnická stanice působila jen krátce. V roce 1939 zanikla a obnovena byla až po třech letech roku 1942. Další německé instituce, které se objevily v berounském regionu, byly pobočky strany NSDAP a polovojenských SA. Ty se usídlily

³⁵Tamtéž, s. 97.

³⁶EMMERT, František. *Německá okupace českých zemí*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2016. ISBN 978-80-204-4222-2. s. 100-103.

³⁷MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0302-0. s. 61-62.

v sousedním Králově Dvoře, kde žila největší část německého obyvatelstva z celého Berounska. Členové strany se scházeli v berounském hotelu U Tří korun, který posloužil jako útočiště pro nejrůznější schůze či oslavy. Druhá pobočka byla zřízena v Hořovicích. Do NSDAP vstupovali hlavně říšští a místní Němci. Mezi ně patřil například Leopold Neuwirth, který zastával funkci předsedy NSDAP v Králově Dvoře a svoji funkci uplatnil i v takzvaných místních útočných oddílech – SA.³⁸

V čele jednotlivých obcí stál vládní komisař, jehož hlavním úkolem bylo udržovat v obci pořádek, starat se o její hospodářský rozvoj a zajišťovat místním Němcům různé benefity. Zpravidla se jednalo o úředníka německé národnosti. V Berouně to byl JUDr. Václav Vichita, žádný Němec, ale český vlastenec. Ten stál v čele berounské radnice ještě před příchodem Němců a mohl zůstat i po okupaci. Ve svém křesle se ale moc dlouho neohráł, v dubnu roku 1940 byl zatčen a deportován do koncentračního tábora. Důvodem jeho zatčení byla účast v protiněmeckém odboji. Nahradil ho sudetský Němec JUDr. Václav Cee. V době jeho působení se Berounu nevedlo špatně, ba naopak. Možná to bylo i tím, že měl napůl český původ. O tom svědčí fakt, že se Beroun roku 1944 zbavil funkce vládního komisaře a byl spravován starostou. Tím zůstal až do konce války JUDr. Václav Cee.³⁹

Další změny v politické správě nastaly až s příchodem Reinharda Heydricha a s jeho nařízenými reformami roku 1942. Toho roku byla obnovena německá četnická stanice v Berouně, která se usídlila v bývalém Neradově statku v městské části Závodí. Do jejího čela byl jmenován Max Schellhorn. Součástí reformy bylo i zrušení většiny oberlandrátů a nacističtí Němci se tak přesunuli přímo na okresní úřady.⁴⁰ Avšak v této době již nefungoval Okresní úřad v Hořovicích, který byl zrušen na základě vyhlášky z 25. července roku 1942. Tak přešly od 1. srpna všechny záležitosti hořovického okresního úřadu na Okresní úřad v Berouně.⁴¹ V jeho čele stanul kupodivu český hejtman JUDr. Jaroslav Lojda, na kterého dohlížel zarytý nacist a germanizátor Kurt Thieleck. Ten si

³⁸TOPINKA, Jiří. *Němci na Berounsku a jejich odsun*. In *Minulost Berounska 1*. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 1998. ISBN 80-238-1703-5. s. 174-175.

³⁹TOŠNEROVÁ, Marie a kol. *Beroun*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5. s. 304.

⁴⁰Tamtéž, s. 303

⁴¹SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 580/1942.

Beroun velmi oblíbil a přebýval v něm až do konce války. Poté zemřel v místním internačním táboře.⁴²

2.4. Gestapo ve Zdicích

Neuběhl ještě ani rok od vyhlášení protektorátu a už občané malého městečka na Berounsku pocítili nepopsatelný strach, obavy a zažili děsivé běsnění gestapa. Událost, která se odehrála ve Zdicích v listopadu roku 1939, velmi úzce souvisí s demonstracemi pražského studentstva. Vryla se do paměti mnoha obyvatel a poznamenala nejen lidský život.

15. listopadu se konal pohřeb studenta vysoké školy Jana Opletala, který zemřel na následky zranění, které utrpěl při demonstracích proti nacistické okupaci 28. října. Jeho pohřeb vyvolal další protiněmecké protesty. Na to Němci zareagovali velmi radikálním způsobem a 17. listopadu obsadili všechny vysoké školy, které následně uzavřeli. Jako velké varování jim posloužil vynesený rozsudek smrti nad devíti studentskými funkcionáři. Devět studentů bylo zastřeleno a více než tisíc jich skončilo v koncentračních táborech.⁴³

Do Prahy byl 17. listopadu odvolán z Jince vojín wehrmachtu Josef Altmeyer. Jince leží asi sedmnáct kilometrů od Zdic a právě jimi projížděl na svém motocyklu. Ještě téhož dne, i když s malým zpožděním, se vrátil na svoji základnu se slovy, že při zpáteční cestě byl ve Zdicích napaden střelnou zbraní neznámým kým. Poté události nabraly rychlý spád. Začalo vyšetřování, do Zdic se sjelo gestapo, připraveno bylo i mnoho členů jednotek SS, a dokonce se zapojili i ti nejvyšší představitelé nacistů. Informace o tom, co se děje v malém středočeském městě, se dostaly až do samotného Berlína. K. H. Frank podal zprávu vůdci jednotek SS Heinrichovi Himmlerovi, který na pokyn Hitlera začal jednat. Do dvou hodin musel být pachatel vypátrán, jinak bude deset obyvatel pro výstrahu zastřeleno. Lhůta byla nakonec prodloužena na 24 hodin.⁴⁴ Zároveň bylo na okrese vyhlášeno stanné právo.

Nikdo ze zdických obyvatel nevěděl, co se děje. Mnoho lidí bylo pozatýkáno a zadrženo, jednalo se především o muže, kteří byli shromážděni v místní sokolovně nebo v hostinci U krále Václava IV. Následující den 18. 11. se všichni zadrženi dozvěděli, co se stalo. Jeden ze zadržovaných učinil prohlášení, že útočníkem by mohl být Josef Pilát ze sousedních Hředel. Důvodem bylo, že viděl Piláta v místech v době, kdy se incident měl

⁴²TOŠNEROVÁ, Marie a kol. *Beroun*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5. s. 304.

⁴³DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. 1. vydání. Praha: Národní filmový archiv, 1996. Knihovna Iluminace. ISBN 80-7004-085-8. s. 47.

⁴⁴DUŠÁNEK, Pavel. *Zdický incident 1939*. Zdice: Město Zdice, 2007. ISBN 978-80-239-9628-9. s. 16-17.

odehrát. Navíc dodal fakt, že Josef Pilát byl milovníkem zbraní. Gestapo se tak vydalo do Hředel, ale Piláta nezastihlo. Ten se sám přihlásil na četnickou stanici toho dne, protože si byl naprosto jistý svojí nevinou. Po neúprosném výslechu byl Pilát donucen k přiznání, jelikož mu gestapo vyhrožovalo, že pokud nedozná svoji vinu, bude popraveno několik zdivokých mužů. Přestože se 19. 11. Josef Altmeyer přiznal, že si celé přepadení vymyslel a střelbu sám zinscenoval, zřejmě aby zamaskoval své zpoždění, zůstal Pilát zadržen.⁴⁵ Gestapo tak mělo svého viníka. Neprávem obviněný Josef Pilát byl roku 1940 převezen do koncentračního tábora Sachsenhausen. Svobody se dočkal až roku 1945.⁴⁶

Informace o této události, která se odehrála na Berounsku v prvním roce okupace, se rozlétly do nejrůznějších koutů světa. Velmi podrobně se o ní hovořilo i v londýnské rozhlasové stanici BBC. Dokonce byl na ni brán zřetel i při soudních procesech s vyššími důstojníky gestapa či v procesu s nacistickým zločincem K. H. Frankem.⁴⁷

⁴⁵Tamtéž, s. 22-25.

⁴⁶Tamtéž, s. 28-30.

⁴⁷HŮRKA, Josef. *Válečná tažení naším krajem, Čas za námi*. In *Podbrdské noviny*, Roč. 12, č. 5 (2004), s. 2.

3. Osudy Židů

3.1. Protižidovské zákony

Adolf Hitler se nikdy netajil tím, jaký odpor a nechut' chová k židovskému obyvatelstvu. Vnímal Židy jako cosi podřadného. Nesnesl pomyslení na to, že se židovská krev mísí s krví čisté árijské rasy. Východisko viděl v takzvaném konečném řešení židovské otázky, neboli „*Endlösung der Judenfrage*.“ Jednalo se o likvidaci veškerého židovského obyvatelstva. Hromadné vraždění Židů začalo s vypuknutím druhé světové války a vstoupilo do dějin jako genocida či holocaust.⁴⁸

15. září roku 1935 byly Říšským sněmem přijaty protižidovské zákony, známé především jako norimberské. Jednalo o dva zákony, a to zákon o říšském občanství a zákon na ochranu německé krve a německé cti. Židé tak po ustanovení těchto zákonů přestali být právoplatnými občany Německé říše. Zákon na ochranu německé krve a cti obsahoval přísný zákaz míšení židovského obyvatelstva s říšskými občany. Porušení tohoto zákona se trestalo smrtí. Žid byl každý, kdo měl nejméně tři židovské předky. Norimberské zákony se vztahovaly na všechna území, kde hlavní moc drželo v rukou Německo, tedy i na protektorát Čechy a Morava. Protižidovská kritéria zde byla zavedena 21. června 1939 nařízením říšského protektora Konstantina von Neuratha o židovském majetku.⁴⁹

3.2. Antisemitismus v době druhé republiky

Krátce po mnichovské dohodě začínaly zesilovat různé projevy antisemitismu. Vzrůstající odpor proti Židům byl zapříčiněn stěhováním židovského obyvatelstva z pohraničí do nitra republiky, ale i říšských Židů, kteří se rozhodli emigrovat již dříve. S novými sousedy se tak museli vypořádat obyvatelé nejrůznějších měst. Někteří jim rádi poskytli útočiště, jiným se Židé protivili, obzvlášť když se jednalo o německy mluvící.

Projevy antisemitismu byly různé, například v Berouně popsali neznámí pachatelé červenou barvou zdi židovských obchodů. Protižidovské nápisy vybízely místní obyvatele, aby bojkotovali židovské obchodníky. Na domě Emila Roubíčka se objevil nápis „*Žid – nekupujte*.“ Dům obchodníka s dobyt看em Rudolfa Hechta byl opatřen heslem „*Pozor Žid*“

⁴⁸PAVLÁT, Leo. *Židé - dějiny a kultura*. 3. vydání. Praha: Židovské muzeum, 2005. ISBN 80-86889-11-4. s. 55.

⁴⁹Tamtéž, s. 58-59.

– *nekupujte*“ a „*Pryč se Židy.*“⁵⁰ Jiné projevy antisemitismu se objevily i v tisku, a to jak v druhorepublikovém, tak později i v protektorátním. Jednalo se ale o bulvární tisk, který byl pod kontrolou nacistů. Někteří obyvatelé přestali odpovídat Židům na pozdrav, i když se dříve možná potkávali každý den. Židé se v této nelehké situaci museli naučit žít. Našli se ale i tací, kteří se za Židy postavili. Ve většině případů to bylo ale proto, aby ukázali odpor, který k Němcům chovají. Lidé, kteří se Židy sympatizovali, získali označení židomilní Češi a mohlo s nimi být zacházeno stejně jako se Židy.⁵¹

Faktem ale zůstává, že říšské protižidovské zákony nebyly v období druhé republiky nikdy plně přijaty. Židům byl ponechán všechn majetek a mohli volně odejít za hranice. Museli ale uvolnit pozice ve státní správě a byl omezen počet židovského studentstva na vysokých školách.⁵² To všechno byly ale pouhé banality oproti tomu, s čím se Židé museli vypořádat později.

3.3. Židé na Berounsku

Norimberské zákony postihly protektorátní Židy 21. června roku 1939, kdy bylo přijato již zmíněné nařízení o židovském majetku. To se týkalo také židovského obyvatelstva na Berounsku bez ohledu na to, zda se jednalo o dlouholetého usedlíka nebo o Žida, který se již dávno vzdal svého náboženského vyznání a nechal se klidně i pokřtít. Na Berounsku v té době žilo poměrně velké množství Židů, kteří do středočeského regionu uprchli z okolních měst. Podle statistik v samotném Berouně žilo 97 stálých Židů, kteří zde našli své útočiště již před rokem 1938. Dále tu byli nově příchozí obyvatelé, tedy uprchlíci, jejichž počet se vyšplhal na více než jednu polovinu. K nim patřil i rabín Adolf Michalovský s rodinou, který se stal představitelem židovské obce v Berouně.⁵³

Netrvalo příliš dlouho a berounští Židé museli přijmout život plný nejrůznějších omezení a nařízení. Zkrátka nesvobodný život, jehož součástí je diskriminace a perzekuce. Někteří se však s osudem, který je potkal, nehodlali smířit a raději volili útěk. Pro Židy, kteří chtěli dobrovolně opustit protektorát, byla v červenci 1939 zřízena speciální instituce zvaná Ústředna pro židovské vystěhovalce v Praze, jejímž cílem bylo opatřit doklady a vyřešit všechny záležitosti nutné k vystěhování židovských příslušníků z protektorátu.

⁵⁰SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 303/1939.

⁵¹MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. 1. vydání. Řitka: Čas, 2012. Český čas. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 31-32.

⁵²LIŠKA, Vladimír. *Protektorát: éra hákového kříže*. 1. vydání. Olomouc: Fontána, 2010. ISBN 978-80-7336-584-4. s. 72.

⁵³TOŠNEROVÁ, Marie a kol. *Beroun*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5. s. 308-309.

Instituce vydávala jakési povolení v podobě vystěhovaleckého cestovního pasu a dohlížela na to, aby Žid, který se chce vystěhovat, měl zaplacené všechny dlužné daně, dávky a poplatky.⁵⁴ Židé, kteří neopustili své domovy, se museli potýkat s jedním nařízením za druhým. Z počátku docházelo k separaci židovského obyvatelstva. To z toho důvodu, aby se obyvatelstvo árijského původu vyhnulo těsnému styku s Židy. Židům tak byly vyhrazeny oddělené místnosti. V Berouně se to týkalo místní kavárny Slávie a hotelu U Tří korun či hotelu Český Dvůr. Už ale roku 1939 se našly podniky, kam měl být Židům vstup zcela zakázán. Jednalo se hlavně o kavárnu U Horáků a kavárnu Sport, které si velmi oblíbili němečtí vojáci. Dokonce tyto kavárny měly být označeny nápisem „*Přístupno pouze árijcům.*“ Separace postihla i městské knihovny, kde Židům byla vyhrazena určitá hodina. Taková pravidla platila i v místním holičství a v jiných veřejných institucích.⁵⁵ Pozdější nová nařízení však ustanovila úplný zákaz vstupu Židů do určitých objektů. Tyto objekty byly opatřeny nápadným nápisem „*Juden nicht zugänglich – Židům nepřístupno.*“ V každé obci podél státní silnice se nacházel minimálně jeden hostinec, kde židovské obyvatelstvo nebylo vítáno.⁵⁶ Další nařízení na sebe nenechala dlouho čekat a postupně se přirostřovala, zejména roku 1940. To už Židé nemohli používat veřejnou dopravu, židovské děti byly vyloučeny ze škol a Židé ani nemohli volně opouštět svá bydliště, to šlo pouze v případě udání řádných důvodů, jako bylo například pracovní nasazení. Zakázána byla i židovská hudba a všechny židovské modlitebny a synagogy byly uzavřeny, včetně berounské. Město z ní později zřídilo živnostenskou školu. V očích nacistů byl Žid vnímán jako podvrtný živel, mnohdy je označovali pod pojmem „*untermensch.*“⁵⁷ Němci je rádi nechali dělat podřadné práce, při kterých byli Židé ponižováni. V obci Hudlice musely dvě židovské kolony po pěti osobách odstraňovat nápisy, kresby či nálepky protiněmeckého rázu. Při činnosti byly pod dohledem městské policie.⁵⁸

Vrcholem perzekuce bylo označení všech Židů šesticípou Davidovou hvězdou. Nařízení přišlo roku 1941. Od tohoto roku se musel každý Žid na veřejných místech pohybovat pouze s daným označením. Davidova hvězda musela být vždy viditelná, pevně

⁵⁴SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 1467/1939.

⁵⁵SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 1448/1939.

⁵⁶SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 1473/1939.

⁵⁷TOPINKA, Jíří. *Smutná historie židovské komunity: všechny židovské děti z Berouna zahynuly v plynových komorách.* In *Žurnál: týdeník pro Berounsko a Hořovicko*, Roč. 6, č. 3. (1999), s. 4.

⁵⁸SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 1784/1939.

přísitá a v čistém stavu. Obvykle ji nosili na levé straně prsou zhruba ve výši srdce.⁵⁹ Tak se snadněji poznalo, kdo je Žid a kdo ne. Podle toho bylo s lidmi také zacházeno a jednáno.

3.3.1. Židovské podniky a obchody

Protižidovské zákony postihly i židovské obchody a podniky. Už roku 1939 musely být všechny židovské obchody opatřeny jasným a čitelným nápisem „*Židovský obchod – Jüdisches Geschäft.*“ Tato nařízení platila i v těch nejmenších městech, kde každý obyvatel věděl, který obchod je v židovském vlastnictví. Pouze starostové okolních berounských vesnic se proti tomuto nařízení ohradili s tím, že takové označení není nutné, jelikož se místní obyvatelé velmi dobře znají. Jejich argumenty ale nestačily, a tak se i na vesnických židovských obchodech a podnicích objevily bílé tabule s dvoujazyčným černým nápisem. Bylo to především z toho důvodu, aby návštěvník árijského původu ihned rozpoznal židovská zařízení od nežidovských.⁶⁰

Podle soupisu z roku 1939 se v Berouně nacházelo šestnáct židovských podniků a závodů. Převažovaly smíšené obchody, řeznictví a obchody s vínem a výrobou likérů. Žid Karel Tausig obchodoval se surovými kůžemi, stejně jako Ludvík Fried. Ten měl navíc obchod s obuví. V Berouně v té době fungovala i takzvaná správkárna obuvi, jejíž majitelkou byla Marie Tanzerová. Dva berounští Židé obchodovali s hovězím dobytkem a koňmi. Jiné podniky nabízely železo, jízdní kola, vlnu či obilí.⁶¹ V sousedním Králově Dvoře se nacházely pouze dva židovské podniky. Prvním byl velkostatek, který měl v nájmu Antonín Roubíček. Pravý majitel Emil Egon Fürstenberg žil delší dobu v zahraničí. Druhým židovským podnikem bylo řeznictví a uzenářství, které vlastnil Pavel Levitus.⁶² Všichni berounští, ale i protektorátní Židé se postupem času museli vzdát svého majetku. Neuběhl ani rok od ustanovení protektorátu a už zde bylo nové nařízení, které vydal říšský protektor 26. ledna 1940. Toto nařízení sebralo Židům veškerý podíl na hospodářství protektorátu Čechy a Morava. Jejich podniky byly buďto rušeny nebo arizovány, v pravém slova smyslu přešly do vlastnictví osoby nežidovského původu. Obě možnosti ale znamenaly, že se Židé museli vzdát svého majetku. Do obchodů byl německými úřady dosazen jakýsi „správce k věrné ruce“, německy nazývaný jako

⁵⁹SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 356/1939.

⁶⁰TOPINKA, Jiří. *Antisemitismus na Berounsku a jeho projevy.* In *Minulost Berounska 9.* Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2006. ISBN 80-86772-21-7. s. 159-160.

⁶¹SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 334/1939.

⁶²SOKA Beroun, fond OÚ Beroun, pres. spis čj. 230/1939.

„Treuhänder“, který zůstával v podniku do doby, než bude převeden na jiného majitele nebo úplně zrušen. Součástí tohoto nařízení byl také soupis veškerého majetku, který museli odevzdat všichni židovští obchodníci, ale i jedinci. Své cenné předměty museli uložit pouze do určitých bankovních institucí a přístup k jejich účtům byl značně omezen. Židé, kteří dříve žili v blahobytu díky prosperujícím podnikům, si najednou museli zvyknout na malé finanční částky, kterými museli uživit sebe a celou svoji rodinu.⁶³

Noviny Berounský obzor z roku 1940 nazývají tuto událost jako „*Konec židovského vlivu v našem hospodářství*.“ Tehdejší tisk psal o tom, že v rámci zařazení našeho hospodářství do hospodářství Říše je zapotřebí zakázat všechny židovské podniky na území protektorátu. Má se tak stát od 30. dubna 1940, kdy protektorát bude definitivně zbaven židovského vlivu v obchodu, a to především z toho důvodu, že „*Židé dodnes neuznali za vhodné své podniky prodati árijcům, jak se z původního nařízení usuzovalo*.“ Podniky, které by byly i nadále v židovském vlastnictví, mohly být uzavřeny policií.⁶⁴

V důsledku zabavení majetku se židovské rodiny z Berouna přestěhovaly do okolních vesnic. Nový domov našly v Nižboru, Loděnicích, Hlásné Třebáni nebo například v Hýskově. Tam se usadil i Žid Roubíček se svojí rodinou, který měl dříve obchod se železem. Místní obyvatelé pouze přihlíželi, jak se jejich židovští sousedé loučí se svým majetkem a jak je s nimi nelidsky jednáno. Mnozí je litovali, ale našli se i tací, kteří nová protizidovská nařízení plně schvalovali, jelikož je lákal zabavený židovský majetek.⁶⁵

3.3.2. Transporty Židů

Roku 1942 dosáhl protizidovský teror svého vrcholu. Možným důvodem je také fakt, že v této době zastává funkci zastupujícího říšského protektora Reinhard Heydrich. Z protektorátu mělo být dle Hitlerova přání a rozkazu odstraněno židovské obyvatelstvo. Protektorátní Židé měli být deportováni na východ do Lodže, Rigy a Minsku společně s Židy žijícími na území Rakouska a Německa. Vzhledem k velkému množství Židů byl tento úkol nespelnitelný. Jen na území protektorátu, podle sčítání židovského obyvatelstva, žilo k 1. říjnu roku 1941 celkem 88 105 Židů. Dočasným řešením se stala pevnost Terezín,

⁶³PAVLÁT, Leo, *Židé - dějiny a kultura*. 3. vydání. Praha: Židovské muzeum, 2005. ISBN 80-86889-11-4. s. 63.

⁶⁴*Konec židovského vlivu v našem hospodářství*. In *Berounský obzor*, Roč. 28, č. 7 (1940), s. 1.

⁶⁵TOPINKA, Jiří. *Smutná historie židovské komunity: všechny židovské děti z Berouna zahynuly v plynových komorách*. In *Žurnál: týdeník pro Berounsko a Hořovicko*, Roč. 6, č. 3. (1999), s. 4.

kteřá sloužila jako shromaždiště a odtud byli Židé převáženi dál na východ.⁶⁶ Před vybudováním židovského ghetta v Terezíně byla navrhována různá místa v protektorátu, kde by mohlo být koncentrováno všechno židovské obyvatelstvo. Mezi několika různými návrhy se objevil i Beroun. Nakonec ale u nacistů zvítězila terezínská pevnost, do které odjel 24. listopadu 1941 první deportační transport.⁶⁷

Ani transport Židů z Berouna a okolních vesnic na sebe nenechal dlouho čekat. První vlna deportace se uskutečnila hned za několik měsíců, a to 18. února 1942. Toho dne se shromáždila většina Židů z Berouna a blízkých vesnic na místním berounském nádraží. S donucením opustili svůj domov, vzdali se svého majetku a s jedním zavazadlem, které muselo mít určitý počet kilogramů na osobu, čekali na vlak, který je dopravil do nedalekého Kladna. Tam se nacházel německý správní úřad, který dohlížel právě na Berounsko a další sousední okresy. Kromě toho zde čekal transport označen písmenem „Y“, který deportoval celkem 800 Židů, z nichž 93 pocházelo z Berounska, do terezínské pevnosti. Uvnitř zdí Terezína bojovali za strašlivých podmínek o přežití. Jiné však čekala jistá smrt, a to ve vyhlazovacích táborech v Polsku, kam se v březnu a říjnu roku 1942 vypravily dva transporty. Jejich cílem se stala Izbica a Osvětim.⁶⁸ Do polské Izbici byla deportována i rodina berounského obchodníka Ludvíka Frieda, který vlastnil v Berouně obchod s kožešinami. Domů se ale už nikdy nevrátili.⁶⁹

Z celkem 800 Židů, kteří byli deportováni z Kladna transportem „Y“, se pouhých 54 dočkalo osvobození. Další 746 zemřelo v plynových komorách nebo na následky nelidských podmínek, které se podepsaly především na lidském, ale i psychickém a duševním zdraví.⁷⁰

Dalších několik židovských obyvatel z Berounska bylo deportováno druhým transportem, který byl označen písmenem „Z“. Ten byl vypraven z Kladna 26. února 1942,

⁶⁶KÁRNÝ, Miroslav, ed. *Terezínská pamětní kniha: židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945*. Díl 1. Praha: Melantrich, 1995. Terezínská iniciativa. ISBN 80-7023-209-9. s. 27.

⁶⁷TOPINKA, Jiří. *Smutná historie židovské komunity: všechny židovské děti z Berouna zahynuly v plynových komorách*. In *Žurnál: týdeník pro Berounsko a Hořovicko*, Roč. 6, č. 3. (1999), s. 4.

⁶⁸TOŠNEROVÁ, Marie a kol. *Beroun*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5. s. 309-310.

⁶⁹TOPINKA, Jiří. *Antisemitismus na Berounsku a jeho projevy*. In *Minulost Berounska 9*. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2006. ISBN 80-86772-21-7. s. 162.

⁷⁰KÁRNÝ, Miroslav, ed. *Terezínská pamětní kniha: židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945*. Díl 1. Praha: Melantrich, 1995. Terezínská iniciativa. ISBN 80-7023-209-9. s. 364.

tedy po čtyřech dnech, kdy Kladno opustil první transport. V něm bylo deportováno přes 800 Židů, pouhých 66 přežilo.⁷¹

Počet berounských Židů klesl roku 1942 na minimum. Zbýlý počet židovského obyvatelstva zahrnoval takzvané míšence, kteří pocházeli ze smíšeného manželství. Deportace je čekala roku 1945, kdy odjelo několik transportů pod označením „AE“. Do tohoto transportu byl zařazen i berounský rabín Adolf Michalovský. V té době už v Berouně nežili žádní Židé. Němci hovořili o tom, že byl Beroun „očistěn od Židů.“ Pro tohle slovní spojení používali termín *judenrein*.

Na počátku války žilo v Berouně zhruba sto židovských starousedlíků, kteří zde měli svůj domov a svoji živnost. Avšak více jak jedna polovina zahynula v koncentračních táborech. Pouze šest Židů z Berouna přežilo, k nim patřil i rabín Adolf Michalovský a jeho dcera Stella. Jen tři berounští Židé se vrátili do svých domovů.⁷² Osudy berounských dětí jsou však katastrofické. Uvádí se, že všechny zahynuly v plynových komorách. Jednalo se celkem o třináct evidovaných dětí.⁷³

Rodina berounského rabína se po válce opět sešla, ale nebyla kompletní. Syn rabína Michalovského Otto zahynul v koncentračním táboře. Stella i její otec přežili tuto tragickou kapitolu, která vstoupila do dějin jako genocida Židů. Matka Stelly unikla transportům smrti jen z toho důvodu, že byla německé národnosti, pocházela z Drážďan z katolické rodiny, ale později konvertovala na židovskou víru, které se plně oddala. Sama paní Stella Michalovská, provdaná Löblová, o své matce řekla: „...byla zbožnější než tatínek a všechny Židovky v Berouně.“⁷⁴

⁷¹Tamtéž, s. 376.

⁷²TOŠNEROVÁ, Marie a kol. *Beroun*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5. s. 310.

⁷³TOPINKA, Jiří. *Smutná historie židovské komunity: všechny židovské děti z Berouna zahynuly v plynových komorách*. In: *Žurnál: týdeník pro Berounsko a Hořovicko*, Roč. 6, č. 3. (1999), s. 4.

⁷⁴KADERÁBEK, Rudolf, *Stella z židovského domu*. In: *Echo* 2001, č. 44-45, s. 5-6.

4. Každodenní život v protektorátu

„Běh života malého českého města se nijak nezastavil. Zdánlivě běží vše ve vyježděných kolejích. Dláždění ulic i prach silnic šlapou boty okupovaných vojáků, na něž se člověk české krve dívá jako na vetřelce...“⁷⁵

S ustanovením protektorátu se změnil i každodenní život místních obyvatel. Změna nepřišla naráz, přicházela postupně s každým přibývajícím rokem okupační správy. První německá nařízení, která se promítla do každodenního života, přišla již v září roku 1939. Poté každým dnem přibývala další nařízení, omezení či různé vyhlášky, které narušovaly dříve poklidný a harmonický život Čechoslováků.

Může se zdát, že život na Berounsku plynul jako v době samostatného Československa. Pořádaly se různé kulturní akce, divadelní představení, turnaje v kopané a velmi oblíbený byl i box. Životní podmínky se však značně zhoršily. Objevily se problémy týkající se potravin. Suroviny běžně dostupné se vyskytovaly pouze v omezeném množství a celkově se zhoršilo zásobování. Malé továrny a fabriky byly uzavřeny. Lidé tak přišli o svoji práci a především o své měsíční příjmy. Němci poté využili nezaměstnané pro své vlastní potřeby. Výroba v továrnách se postupně přeorientovala na zbrojní průmysl z důvodu posílení německé armády.

Lidé žili ve strachu. Tento tíživý pocit vyvolávala především nejistota z budoucnosti, neustále obavy o děti, o rodinu, ale také o zaměstnání. Někteří měli strach z gestapa, z udavačství, a proto se měli na pozoru dokonce i před svými sousedy. Na ulicích pochodovali vojáci v německých uniformách a nacistické symboly zdobily několik ulic Berounska.

4.1. Nařízení z Říše

První německá nařízení se objevila brzy po vyhlášení protektorátu. Už v březnu 1939 si lidé museli zvyknout na jízdu vpravo. S vypuknutím druhé světové války bylo zavedeno na celém území protektorátu takzvané zatemnění. Toto opatření chránilo místní obyvatele před nálety bombardérů, pro které byla orientace ve vzdušném prostoru díky zatemnění mnohem obtížnější. Každá domácnost ve městech i na venkově tak měla po setmění zakryta všechna okna nejrůznějším materiálem, nejčastěji se používala černá látka.

⁷⁵Státní okresní archiv Beroun. *Kronika města Hořovic 1925 – 1945* (neinvent.) s. 277.

„Museli jsme mít pořád zatemněný okna. Z černého balicího papíru jsme měli doma všude udělaný rolety, ven nesměla proniknout ani kapka světla.“⁷⁶ Nařízení bylo přísně kontrolováno německými četníky pod hrozbou finanční pokuty či vězení. Někdy dokonce hrozilo, že v celém domě, popřípadě čtvrti, bude vypnutý elektrický proud.

Stejná pravidla platila i pro světla vozidel, která musela být zakryta tak, aby splňovala patřičné parametry, a rovněž i pro kapesní svítilny. Povoleny byly pouze svítilny zastřené bílým papírem. Při zatemnění byla nařízena výhradně chůze vpravo jak na chodnících, tak na ulicích. Na všechna tato zmíněná nařízení bylo upozorněno v berounském tisku s názvem *Berounský obzor*, který vyšel roku 1940.⁷⁷

K prvnímu září roku 1939 bylo také nařízeno dvojjazyčné označení úradů. K českým názvům přibýly německé nápisy nejen na veřejných budovách, ale dvojjazyčně se označovaly i názvy měst, ulic a státní hranice.⁷⁸ Z očí obyvatel tak zmizely české názvy, ale také ty, které se týkaly vzniku samostatné Československé republiky. V Hořovicích byla přejmenována například Masarykova ulice.⁷⁹ Stejně na tom byla i ulice Čs. armády v Berouně. V berounské kronice je uvedeno, že vládní komisař města nechal změnit název ulice Fügnerova na ulici Empergrova, podle Bedřicha Empergera, berounského rodáka německé národnosti, který stavěl v Německu mosty.⁸⁰ Stejný osud potkal i veškerá česká města a vesnice. Beroun byl přejmenován na Beraun, Králův Dvůr na Königshof a nový německý název Zditz označoval město Zdice.

Německé nápisy každým dnem připomínaly nesvobodným Čechoslovákům nadvládu nacistického Německa. Německý jazyk už nebyl jen slyšet, ale upoutával pohledy kolemjdoucích na každém rohu města a pro některé obyvatele se stal dokonce i trnem v oku. Situace se ještě více zhoršila roku 1940, kdy byl vydán oběžník o odstranění znaků a symbolů bývalé Československé republiky.⁸¹

V Berouně roku 1941 byla přejmenována Tyršova ulice na ulici Vítězství. Stejně se tak přejmenoval i hotel U Tří korun, který nesl nový název Victoria. Písmenem V (Victoria – vítězství) byly popsány i silnice, lokomotivy, budovy nádraží nebo se vylepovaly černé plakáty. Nařízení o této akci vydal ministr propagandy Goebbels. Písmeno mělo značit

⁷⁶Podle ústního sdělení Anny Jandové dne 3. října 2017.

⁷⁷HRDINA, okresní hejtman. *Upozornění obyvatelstvu!* In: *Berounský obzor*, Roč. 28, č. 46 (1940), s. 3.

⁷⁸Státní okresní archiv Beroun. *Kronika města Hořovic 1925 – 1945* (neinvent.) s. 260.

⁷⁹Tamtéž, s. 272

⁸⁰Státní okresní archiv Beroun. *Pamětní kniha města Berouna VII. 1940 – 1945*. Inv. č. 3734. s. 176.

⁸¹Státní okresní archiv Beroun. *Kronika města Hořovic 1925 – 1945* (neinvent.) s. 270.

vítězství německé armády. Avšak s blížícím se koncem války lidé připisovali tento symbol úplně jiné armádě.⁸²

4.2. Práce, totální nasazení a výroba

Od roku 1939 se výrazně snížila nezaměstnanost. Němcům totiž velmi záleželo na tom, aby čeští obyvatelé pracovali pro potřeby Německé říše buďto v samotném Německu, či na území protektorátu. Tak dlouhodobě nezaměstnaní dělníci opět získali své měsíční příjmy. Dokonce někteří Čechoslováci odešli pracovat do nacistického Německa dobrovolně, jelikož jim nabízelo vyšší platové ohodnocení oproti protektorátu.⁸³ Pro všechny nezaměstnané dělníky pobírající podporu platila povinnost účastnit se náborového pohovoru na práci v Říši. Tyto pohovory probíhaly v letech 1939 – 1941. Pokud se nezaměstnaný dělník nedostavil na náborový pohovor nebo odmítl nabízené místo v Německu, mohl přijít o svoji finanční podporu, popřípadě mu mohla být udělena pokuta ve výši několika tisíců korun.⁸⁴

Muži, kteří se cíleně vyhýbali práci, předstírali různé nemoci, utíkali na venkov, zkrátka se snažili za každou cenu vyhnout své pracovní povinnosti, byli posíláni do kárných pracovních táborů. Němci tam umísťovali i takové dělníky, kteří porušili pracovní předpisy, například i pouhým pozdním příchodem. Na území protektorátu se nacházelo sedm kárných táborů, ve kterých byly životní podmínky velmi podobné podmínkám v koncentračních táborech. Naopak muži, kteří odváděli dobře svoji práci, získávali měsíčně odměnu, která čítala 1077 korun hrubého. Roku 1943 došlo ke zvýšení měsíční mzdy téměř o dvojnásobek.

V roce 1941 byly zavedeny pracovní knížky pro všechny pracující dělníky. Sloužily hlavně k lepší evidenci pracovních sil, ale také poskytovaly důležité informace o dané osobě, například záznamy z předchozích let či informace o dosaženém vzdělání.⁸⁵

V době okupace bylo nařízeno i takzvané totální pracovní nasazení. Protektorátní obyvatelé byli nuceně odvedeni do Říše, kde pracovali za špatných životních podmínek.

⁸²TOŠNEROVÁ, Marie a kol. *Beroun*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5. s. 310.

⁸³MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb česká každodennost 1939 – 1940*. 1. vydání. Řitka: Čas, 2012. Český čas. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 63-64.

⁸⁴KOKOŠKOVÁ, Zdeňka, Jaroslav PAŽOUT a Monika SEDLÁKOVÁ, ed. *Pracovali pro Třetí říši: nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva Protektorátu Čechy a Morava pro válečné hospodářství Třetí říše (1939-1945) : edice dokumentů*. Praha: Scriptorium, 2011. ISBN 978-80-87271-39-1. s. 18.

⁸⁵MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb česká každodennost 1939 – 1940*. 1. vydání. Řitka: Čas, 2012. Český čas. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 64-65.

Náplní jejich práce bylo i odklizení trosk po leteckých náletech a mnohdy tak nasazovali i své vlastní životy. Totální nasazení probíhalo v několika etapách. Například v druhé etapě byly do Německa odvedeny ročníky narozené v roce 1921. V závěru války, kdy si Němci byli plně vědomi prohry, se totální nasazení ještě více přiosťřilo. Snažili se všemožnými prostředky zabránit porážce, proto na nucené práce posílali i starší obyvatele, nemocné, studenty, ale dokonce i invalidní občany. Roku 1945 bylo české obyvatelstvo povoláno na stavbu opevnění a na zákopové práce v protektorátu, ale i v zahraničí. Uvádí se, že na práci v Říši bylo nasazeno zhruba půl milionu Čechů.⁸⁶

„Na nádraží to vypadalo jako při pohřbu. Lidi plakali a naříkali. Nebylo to nic platný, museli odjet. Teta říkala, že tam přijeli v noci, nikde nebylo nic vidět jenom plameny a ohně, všechno bylo rozbořený a do toho je vezli. Byla tam tři čtvrtě roku od ledna do září. Vzpomínala, jak všichni utíkali do krytu, když v Berlíně hlásili nálet. Do krytu se ale museli dostat tajně, nesměli tam. Vedle ní dělal takovej člověk, starej děda. Říkala, jakej byl hodnej, že je opatroval. Nebyli všichni stejní, ty Němci.“⁸⁷

Do Říše byli povoláni i obyvatelé z Berounska. Roku 1943 odešlo na nucené práce několik občanů z Hořovic. Město tak začalo usilovat o to, aby další občané z města už nebyli nasazováni, jelikož počet nasazených dělníků z Hořovic se zdál být mnohem vyšší oproti Berounu.⁸⁸ Z Berouna se nevyhnuli nuceným pracím v Říši studenti obchodní akademie, které povolal úřad práce k pracovním povinnostem hned po maturitě roku 1943. Ještě během studií museli absolvovat výcvik Technische Nothilfe (technická nouzová pomoc) v Králově Dvoře. Ti, kteří měli větší štěstí, zastávali práce na území protektorátu. Mezi ně patřilo česání chmele, práce na žních nebo výpomoc na některých úřadech.⁸⁹ Jiní se shromáždili 22. března na berounském nádraží, jednalo se asi o třicet studentů. Jejich cílem se stala továrna Siemens-Schuckert-werke v Norimberku. „*Ubytovali nás na předměstí Norimberka – v Einbachu, v lágru "Schwarzer Adler". Byla to bývalá dřevěná tělocvična. Tam nás bude spát asi 200 na sále, ve třech patrech nad sebou, na polonacpaných a slehnutých slamnicích. Ještě, že jsem si vzal z domova starý vojenský kufr po tátovi, bude mi připomínat domov...*“ Někteří studenti z obchodní akademie zastávali

⁸⁶GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s. 53.

⁸⁷Dle ústního sdělení Anny Jandové 3. října 2017.

⁸⁸Státní okresní archiv Beroun. *Kronika města Hořovic 1925 – 1945* (neinvent.) s. 297.

⁸⁹SOKA Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-455b. CVEJN, Karel. *Památník k 25. výročí založení obchodní akademie v Berouně*. s. 18.

v Norimberku práci v kanceláři, většina z nich však byla přiřazena do zámečnické dílny, ostatní pracovali v místní kovárně.⁹⁰

Doba okupace postihla i podniky a továrny na území protektorátu, které od roku 1939 spadaly pod německou správu. České hospodářství bylo změněno téměř od základu a veškerá průmyslová výroba se postupně přeorientovala na válečnou – výrazně se rozvinul zbrojní průmysl. To se týkalo i území Berounska, které bylo na velmi dobré úrovni, co se týče průmyslu. Nacházelo se zde hned několik železářských podniků, mezi ty významné patřily bezesporu Komárovské železářny. Nezaostával ani strojírenský průmysl a díky bohatému nalezišti vápence v okolí Berouna se uplatnil vápenický a cementárenský průmysl. Berounsko se dále pyšnilo sklářským průmyslem, sklárny Nižbor jsou známy dodnes, nebo textilním či dřevařským průmyslem.

Vojenská výroba na Berounsku byla soustředěna hlavně v Berouně a Loděnicích, konkrétně v bývalých židovských podnicích, které se specializovaly na výrobu textilu. V těchto továrnách nyní probíhala výroba součástek pro raketu V-2 pod záštitou německé firmy, která používala krycí název. O jaký název se jednalo, již použité prameny neuvádějí.⁹¹ Dalším centrem zbrojního průmyslu se staly již zmíněné Komárovské železářny a Hořovice. V železárnách se od konce roku 1940 vyráběly dělostřelecké granáty a letecké bomby. Válečné výrobky pro wehrmacht produkovaly v Hořovicích podniky, jako byla například smaltovna Otty Hofmanna, která se specializovala na výrobu kuchyňského zařízení pro německou armádu. Vyráběla i pláště pro granáty či důležité součástky pro tanky. Rovněž sem patřila i smaltovna Václava Schmidta, která za války připadla německé firmě v Drážďanech.⁹² Bližší informace o smaltovně uvádí kronika města Hořovic. Nalezneme zde záznam, že továrna byla prodána říšskému Němci Alfrédu Kunzovi, protože vykazovala značné ztráty. Zároveň je uvedeno, že převládala výroba pro mírové prostředky.⁹³

4.3. Obživa

Již v prvních měsících okupace bylo jasné, že dojde ke zhoršení životních podmínek. Prvotní problémy nastaly se zásobováním hned krátce po obsazení Čech a Moravy německými vojsky. Příčinou bylo rychlé skupování potravin ze strany

⁹⁰VOREL, Jan. *Totální nasazení, Čas za námi*. In *Podbrdské noviny*, Roč. 14, č. 7 (2006), s. 2.

⁹¹GARKISCH, Miloš, Marie TOŠNEROVÁ, Jiří TOPINKA a Jiří JANKOVEC. *Historie a současnost podnikání na Berounsku a Hořovicku*. 1. vydání. Žehušice: Městské knihy, 2006. ISBN 80-86699-40-4. s. 60.

⁹²Tamtéž, s. 82-85.

⁹³Státní okresní archiv Beroun. *Kronika města Hořovic 1925 – 1945* (neinvent.) s. 298.

nacistických okupantů, pro které byl nákup českého zboží velmi výhodný. Zkrátka se nedrželo ani protektorátní obyvatelstvo, především starší občané, kteří měli na paměti ještě dobu první světové války, a proto začali shromažďovat zásoby. Rychlé mizení potravin a surovin z tržnic, krámků a větších prodejen zapříčinilo zavedení omezeného odběru potravin už v červenci 1939. Zanedlouho se objevila i takzvaná organizovaná sklizeň obilí, díky které úřady získaly přehled o množství vymláceného obilí. Sklizeň byla českým zemědělcům zabavena a odvezena do Říše.⁹⁴ S vypuknutím druhé světové války přibývaly i další potraviny, především z domácí výroby, pro které byly stanoveny povinné dodávky. „Když jsme doma dělali zabijačku, tak jsme museli odevzdat sádlo, ještě předtím jsme museli nahlásit, jak je prase veliký, kolik váží a podle toho nám předepsali, kolik množství sádla nebo škvarků musíme odevzdat. Stejně to bylo i s máslem a mlíkem. Máslo se tenkrát nosilo do Hořovic. Měsíčně jsme odevzdávali třeba i tři kila másla. I vajíčka se odevzdávala. Oni tomu říkali pomoc Říši. Četníci prováděli kontroly a za porušení povinných dodávek byly pokuty.“⁹⁵

Aby občané pečlivě a pravidelně odváděli to, co mají, byli často zastrášováni různými výhrůzkami a krutými tresty. 8. listopadu 1941 byla v Hořovicích oběžníkem nařízena povinná dodávka obilí. Hořovickým občanům za nesplnění povinnosti vyhrožovali dokonce i trestem smrti.⁹⁶

Potraviny, které byly od října roku 1939 vydávány na potravinové lístky, mnohdy několikačlenným rodinám nestačily, zvláště když se jednalo o rodiny s dětmi. Nejvíce tak byly postiženy rodiny žijící ve městech, proto se často snažily hledat pomoc u svých příbuzných na venkově. Ti jim poskytovali hlavně sádlo, máslo, tvaroh či bandasku mléka. Avšak ani převoz domácích potravin z vesnice do města nebyl snadný. Probíhaly namátkové kontroly na silnicích i železnicích, například na trase Praskolesy - Zdice. Pokud byla dotyčná osoba při převozu produktů odhalena, hrozilo jí vězení. Druhou a mnohem horší variantou byla deportace do koncentračního tábora.⁹⁷

I přes všechny problémy se zásobováním se konaly v Berouně týdenní a výroční trhy. Výroční trhy probíhaly každým rokem v březnu k příležitosti oslav zřízení protektorátu. Ne každý si však mohl dovolit nákup nejrůznějších potravin na této akci. Na týdenních trzích se obchodovalo především s hospodářskými produkty a výrobky, ale také

⁹⁴GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s. 85.

⁹⁵Podle ústního sdělení Jaroslava Kocourka dne 16. února 2018.

⁹⁶Státní okresní archiv Beroun. *Kronika města Hořovic 1925 – 1945* (neinvent.) s. 284.

⁹⁷HURKA, Josef. *Dramatická čtvrthodinka, Čas za námi*. In *Podbrdské noviny*, Roč. 15, č. 6. (2007), s. 2.

s menšími domácími zvířaty. V zápisu berounské kroniky můžeme pozorovat, jak vzrostly ceny za jeden uplynulý rok. V roce 1940 se prodávalo kilo mrkve za 1,20 K, za menší hospodářské zvířectvo, například za kuřata byla stanovena cena 25-30 K za kus, cena jednoho králíka se pohybovala v rozmezí 20-45 K. Nejvyšší cena byla za selata, a to 130-200 K, přesto byl o ně ze všech nabízených hospodářských zvířat největší zájem.⁹⁸ Roku 1941 ceny na týdenních trzích výrazně stouply. Obyvatelé Berounska si mohli zakoupit králíka za 40-60 K. Dobře vykrmená selata se prodávala i o 100 K draž, cena za jeden kus se zvýšila na 200 až 300 K.⁹⁹

Roku 1941 se projevil nedostatek některých potravin. V předchozím roce byl zakázán prodej nejen čokolády a kaka, ale i kávy. Proto lidé začali používat kávovou náhražku, Němci jí říkali Ersatzkaffe. Přestože tato náhražka neměla s kávou nic společného a nechutnala zrovna nejlépe, v domácnostech se pila velmi často. Bylo to hlavně z toho důvodu, že v protektorátu kromě vody a bylinkových čajů nebyl velký výběr nápojů. Podobně i máslo mělo svou umělou náhražku - Kunerol, který se prodával v papírovém kelímku. Nedokázal však ani v nejmenším nahradit chuť podomácku vyrobeného másla.¹⁰⁰

4.3.1. Potravinové lístky

Potravinové lístky byly od října roku 1939 vydávány na potravinové lístky. Každé čtyři týdny je vydávaly okresní a obecní úřady. Zemědělci, kteří si sami vyráběli domácí produkty, dostávali jen lístky na potraviny, které oni sami nevyráběli. Netýkaly se jich například lístky na máslo či masné výrobky. Vedle potravinových lístků se v prosinci objevily takzvané šatenky, lístky na textil a poukazy na obuv. Zavedení lístkového systému mělo veliký dopad na živnostníky a obchodníky. Postiženy byly rovněž i restaurace a hostince, kde byl přísně stanovený limit čepování piva.¹⁰¹

„Když jsme chodili do krámu, tak nám z lístku odstříhávali čtverečky. Tam bylo třeba půl kila cukru nebo kilo hladký mouky. Hlavně taky tuky, máslo nebo margarín. Bez lístků se do krámu nechodilo. To by ti nic nedali. Potraviny byly vázaný. Lístky pro rodinu hlavně s malými dětmi byly málo, starý lidi hodně šetřili, měli to vžitý. Kdo měl své

⁹⁸Státní okresní archiv Beroun. *Pamětní kniha města Berouna VII. 1940 – 194. Inv. č. 3734. s. 4-5.*

⁹⁹Tamtéž, s. 78.

¹⁰⁰ZAHRADNÍK, Jiří. *Vánoce před 70. lety. In Echo, nezávislé noviny okresu Beroun*, Roč. 21, č. 12 (2011), s. 23.

¹⁰¹GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s. 86.

vlastní hospodářství, sklízel obilí a nesl třeba 10 kilo žita do mlejna, kde to semleli. Tenkrát se chodilo hodně do Neřežína. Pekárna byla ale až v Jincích. Pak se vyměňoval pytel mouky a bochník chleba.“¹⁰²

Potravinové lístky byly rozděleny na pět druhů: potravinové lístky na cukr a poživatiny, na maso, na tuky, na chléb a na mléko. Děti podle věku do čtrnácti let měly jinak upravené dávky. To se týkalo i pracujících a těžce pracujících dělníků, kteří dostávali zvláštní přídatkové lístky na maso, tuky a chléb.

Poukazy na obuv vydával rovněž na žádost okresní úřad. Avšak jak uvádí berounská kronika, před vydáním poukazu bylo nutné provést domovní prohlídku, kterou vykonávala policie.¹⁰³ „Boty sis taky nemohla koupit, jaký si chtěla. Byl na ně poukaz. Ten se vydával na úřadě, ale to víš, byla tam protekce. Jeden poukaz byl se zeleným proužkem, druhej se žlutým. Některý byly na boty s gumovou podrážkou a jiný na kožený.“¹⁰⁴

Potravinové poukázky se rozdávaly v Berouně v neděli s každým končícím stravovacím obdobím. Kromě úřadů se lístky vydávaly i ve školních budovách, kde pomáhali dobrovolníci z řad místního obyvatelstva. Měli na starosti především rozdělení potravinových lístků a jejich výdej pro obchodníky a hostince. Rodinám, kterým se nehodil odběr lístků v neděli, nabídl vládní komisař města možnost doručení přímo do domácnosti za finanční poplatek 1 K.¹⁰⁵

Roku 1941 se vydávaly na Berounsku i potravinové lístky na brambory, cibuli, česnek a některé ovoce, jako byly hlavně pomeranče a jablka. Cigarety byly rovněž k dostání pouze na lístky. V některých městech se zavedly i lístky na cukrovinky a kapry. Zároveň se měnily jednotlivé dávky potravin, zvýšila se dávka cukru, ale byl snížen příděl mléka pro dospělé. Naopak se nezměnily dávky tuků, poživatin, masa a vajec.¹⁰⁶

4.3.2. Černý trh

Se zavedením přidělového hospodářství se brzy rozmohl i černý trh. Potravinové lístky některým rodinám nestačily, a proto byly nuceny kupovat potraviny takzvaně načerno, aby zabránily narůstajícímu nedostatku potravin. Nakupování na černém trhu bylo ale trestné a mnohdy přinášelo i četná rizika. Cena potravin a jiných surovin byla navíc na černém trhu několikanásobně vyšší než u potravin dostupných v obchodě. Například za

¹⁰²Podle ústního sdělení Jaroslava Kocourka dne 16. února 2018.

¹⁰³Státní okresní archiv Beroun. *Pamětní kniha města Berouna VII. 1940 – 194.* Inv. č. 3734. s. 42.

¹⁰⁴Podle ústního sdělení Anny Jandové dne 3. října 2017.

¹⁰⁵*Zprávy z kraje, Berounsko.* In *Spravedlnost*, Roč. 28, č. 26 (1939), s. 4.

¹⁰⁶Státní okresní archiv Beroun. *Pamětní kniha města Berouna VII. 1940 – 194.* Inv. č. 3734. s. 152.

1kg kávy občané museli zaplatit 20 K. S přibývajícím léty protektorátu ceny na černém trhu rapidně rostly. Roku 1941 stála již káva 700 K a na konci války se její cena pohybovala v řádech několika tisíců. Na trhu se kromě potravin obchodovalo i s obuví a textilem. I zde byla cena za jeden metr látky výrazně vyšší, proto si nákupy na černém trhu nemohlo dovolit sociálně slabší obyvatelstvo. Pro jiné občany však byl černý trh jediným řešením, jak se vyhnout strádání a někdy i hladovění. Navíc díky vzniku černého obchodu se zlepšila celková situace týkající se zásobování.¹⁰⁷

Lidé hledali pomoc všemožnými způsoby. Dokonce se i v městských rodinách začala tajně chovat domácí zvířata, která našla útočiště ve sklepech či na půdách městských rodinných domů. Jednalo se především o drobná hospodářská zvířata, jako byly slepice, králíci, ale i husy a kachny. Zvířata musela být pečlivě ukryta, protože po nástupu Reinharda Heydricha na místo říšského protektora se zpřísnily kontroly a prohlídky a zvýšily se represe proti černému trhu. Někteří riskovali obchodování načerno za účelem vlastního obohacování. Z toho důvodu se později začal preferovat výměnný obchod, který výborně fungoval mezi městem a vesnicí. Na venkov se začaly dovážet průmyslové výrobky, jako byl například textil. Venkovská hospodyně poté směnila ušité šaty za několik domácích výrobků, máslo, mléko, vejčeka či čerstvě upečený chléb.¹⁰⁸

V Berouně odhalili četníci několik obchodníků, kteří prodávali látky bez poukazů. Nejednalo se ale o berounské občany. Všichni obchodníci byli potrestáni rozdílnou finanční pokutou. Nejvyšší pokuta byla stanovena až na částku 10 000 K. Kromě pokuty okresní soud nařídil i vězení po dobu třiceti dnů.¹⁰⁹ K černému trhu se vyjádřil okresní hejtman dr. Krpálek takto: „*Kdo by prodával nebo kupoval dráž, než zač je stanoveno, bude s ním naloženo jako se zločincem, neboť je jistě trestuhodné, když někdo v řízeném hospodářství, kde je pro každého připraven stejný a jistě víc než dostatečný díl potravin, chce pro sebe urvat víc – na úkor druhých.*“¹¹⁰

¹⁰⁷GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s. 88.

¹⁰⁸ZAHRADNÍK, Jiří. *Vánoce před 70. lety*. In *Echo, nezávislé noviny okresu Beroun*, Roč. 21, č. 12 (2011), s. 23.

¹⁰⁹Státní okresní archiv Beroun. *Pamětní kniha města Berouna VII. 1940 – 194*. Inv. č. 3734. s. 11.

¹¹⁰Tamtéž, s. 87.

4.4. Děti a mládež

„Malé děti obou národností hrály si společně na návsi. Za tři dny měly společnou řeč a dobře si rozuměly. Té řeči nerozuměli čeští ani němečtí rodičové, děti však ano! Nemohli by být ti nejmenší caparti vzorem i pro státy...?“¹¹¹

4.4.1. Rodinné zázemí

V době okupace hodnota rodinného života znamenala mnoho. Nesvoboda upevnila rodinné vztahy, lidé se naučili žít více pospolu a byli vděční za každé chvíle, které mohli strávit se svými blízkými. Rodina v té době představovala místo bezpečí, jistot, ale zároveň i místo, kam mohli utéct před politickým a veřejným životem. Zároveň se ale každá rodina musela vypořádat se strachem, který je neustále provázel. Rodiče se každým dnem báli o své děti. Strachovali se, aby jejich potomci nevyzradili něco, co by je mohlo přivést do maléru, proto bylo lepší o některých věcech před dětmi raději nemluvit. Dospělí museli čelit obavám z udavačství a nebezpečí, které jim hrozilo ze strany německého okupačního aparátu.

Pohled dospělých a dětí na léta okupace byl zcela rozdílný. Možná i z toho důvodu, že si děti dostatečně neuvědomovaly, v jaké nelehké době vyrůstají. Zkrátka měly svůj vlastní svět plný her, školních úkolů a kamarádů, se kterými se někdy dostaly i do velmi nebezpečné situace.¹¹² „Jako děti jsme dost riskovali, byly s náma patálie. Pamatuju si, jak jsme šli ze školy. Ten den byl zrovna vyhlášený nálet a my jsme koukali z Homole, to je místo kousek od Hořovic, na vlakový nádraží, kde stály lokomotivy. Za chvíli se tam objevili anglický letci a už to do nich začali ládovat. Na Homoli byla tenkrát vojenská rozhledna, jenže jak stříleli na ty lokomotivy, tak kusy lítaly i kolem nás. Kdyby to tehdy někoho chytlo, tak by ho to zabilo.“¹¹³ Ačkoli se rodiče snažili všemožnými způsoby ochránit své děti před hrozícím nebezpečím, nedokázali zabránit všemu. Děti byly zvědavé a chtěly objevovat, a právě jejich touha po objevování přinášela i četná rizika. Jak nebezpečná je doba, ve které žijí, si začaly postupně uvědomovat až s přibývajícím věkem.

¹¹¹DOLEŽAL, Jakub. *Střípky z mozaiky protektorátní společnosti: německá okupace a její konec v politickém okrese Sedlčany (1939-1945)*. 1. vydání. Příbram: Státní oblastní archiv v Praze, Státní okresní archiv Příbram, 2010. Podbrdsko. ISBN 978-80-86772-46-2. s. 155.

¹¹²DOLEŽAL, Jakub. *Střípky z mozaiky protektorátní společnosti: německá okupace a její konec v politickém okrese Sedlčany (1939-1945)*. 1. vydání. Příbram: Státní oblastní archiv v Praze, Státní okresní archiv Příbram, 2010. Podbrdsko. ISBN 978-80-86772-46-2. s. 155.

¹¹³Podle ústního sdělení Jaroslava Kocourka dne 16. února 2018.

Doba nesvobody naučila jednotlivé rodiny radovat se z maličkostí. Štěstí pocítily při nejrůznějších rodinných setkání, jako byly například Velikonoce či Vánoce. Pravdou je, že tyto svátky byly skromnější a chudší, lidé si ale vystačili i s tím málem, které měli. Bylo pro ně nejdůležitější, že radostné chvíle tráví bok po boku se svými příbuznými, rodinou či přáteli.¹¹⁴

V každé rodině, stejně jako dnes, byl vánoční stromek. Ten se dříve zdobil ozdobami z tvrdého papíru, šiškami, voskovými svíčkami a v některých domácnostech i čokoládovými figurkami. Po tradiční štědrovečerní večeři se celá rodina sešla za doprovodu koled pod vánočním stromkem a začalo rozbalování dárků. Děti nejčastěji dostávaly drobné hračky vyrobené ze dřeva, pastelky a obrázkové knížky. Někdy nechyběly ani kusy nejrůznějšího oblečení, šála od babičky, podkolenky nebo přešité svetry po starších sourozencích. Může se zdát, že se dřívější vánoční atmosféra nijak zvlášť nelišila od té současné, avšak ne ve všech rodinách panovala idylická nálada. Někteří vzpomínali na své blízké, kteří trávili Vánoce v koncentračním táboře. Mnohdy o nich neměli žádné zprávy.¹¹⁵ Vánoční nálada se nezlepšila ani s blížícím se koncem války. Na konci roku 1944 byl velký nedostatek topiva. K dostání nebyly vánoční stromky, svíčky a cukroví, které k Vánocům neodmyslitelně patří.¹¹⁶

4.4.2. Sport a jiné volnočasové aktivity

Převážná většina protektorátní mládeže trávila svůj volný čas sportem. Avšak i zde zasáhla moc německého okupačního aparátu a došlo k rozpuštění několika tělovýchovných organizací. Roku 1941 byla zastavena činnost Sokola a hned následujícího roku byl zrušen spolek Orel. V Berouně tak zůstala jediná tělovýchovná organizace DTJ (Dělnická tělovýchovná jednota), ve které působili berounští atleti.

Přestože Sokol fungoval ještě dva roky po okupaci, jeho činnost byla značně omezena a také kontrolována. Okupanti měli jakousi představu, využít tuto organizaci podle svých vlastních představ. Setkali se ale s velkým neúspěchem, a proto ji raději v dubnu 1941 o velikonočních svátcích rozpustili.¹¹⁷ „Sokolové byli hodně zatýkaný,

¹¹⁴DOLEŽAL, Jakub. *Střípky z mozaiky protektorátní společnosti: německá okupace a její konec v politickém okrese Sedlčany (1939-1945)*. 1. vydání. Příbram: Státní oblastní archiv v Praze, Státní okresní archiv Příbram, 2010. Podbrdsko. ISBN 978-80-86772-46-2. s. 155.

¹¹⁵ZAHRADNÍK, Jiří. *Vánoce před 70. lety*. In *Echo, nezávislé noviny okresu Beroun*, Roč. 21, č. 12 (2011), s. 23-24.

¹¹⁶Státní okresní archiv Beroun. *Pamětní kniha města Berouna VII. 1940 – 194*. Inv. č. 3734. s. 307.

¹¹⁷SOkA Beroun. *Knihovna okresního archivu v Berouně*. Sign. XXII-627. *Berounská tělovýchova 1865 – 1988*. s. 10.

protože byli členy různých výborů. Němci moc dobře věděli, že se tam připravuje nějaká odbojová činnost. Tak si všechny Sokoly hlídali, viděli v nich větší organizovanéj odboj. Tyto spolky se podílely i na určitý organizaci státu a později byly všechny zakázány. Němci v nich viděli hrozbu.¹¹⁸ Po rozpuštění této jednoty zabrali budovu němečtí okupanti. Sokolovna posloužila jako shromaždiště pro zatčené obyvatele.

Další sporty, které se provozovaly v Berouně, byly odbíjená, házená nebo stolní tenis. Velký ohlas měly i šachové turnaje. Berounští členové Klubu šachistů se pravidelně účastnili mistrovství župy. Velmi populárním sportem v době okupace byl box. Ten byl v Berouně tak oblíbený, že dokonce roku 1940 vznikl boxerský klub Star Beroun a hned o rok později další klub s názvem Boxing club Beroun, který vyhrál mistrovství českých zemí. Hrál se lední hokej, avšak všechny zápasy musely být sehrány ve dne, protože večer byl nařízen zákaz svícení.¹¹⁹ V hokejových zápasech okresní město reprezentovaly hned tři kluby, a to Sokol Beroun, Český lev Beroun a Union Beroun.¹²⁰

Rovněž velmi populárním sportem v době války byla kopaná. V té době působily v Berouně dva kluby Union Beroun a Český lev.¹²¹ Rok 1943 byl pro Union celkem úspěšný, hráči si připsali do svojí tabulky celkem devatenáct výher a dvě remízy. Toho roku prohráli pouze sedmkrát. V následujícím roce oslavili dvacetileté výročí a sehráli přátelská utkání s Hořovicemi, Českým lvem a SK Kladnem. Zároveň rok 1944 byl pro mnohé sportovce velkým zklamáním, protože v polovině roku bylo zakázáno shromažďování, které se týkalo i sportu. A tak veškerá sportoviště a fotbalová hřiště zůstala opuštěna.¹²²

Kromě sportu trávila protektorátní mládež svůj volný čas tancem. V této době našla zálibu v tanci swingu, který přišel do českých zemí z Ameriky. Ale i do tohoto druhu zábavy zasahovaly okupační úřady. Značná omezení přišla v době, kdy německá vojska prohrávala. Roku 1941 byly taneční zábavy zakázány. Rozšířené bylo také skautské hnutí. Spolek Junák shromažďoval české skauty, na které byl v době druhé republiky kladen

¹¹⁸Podle ústního sdělení Jaroslava Kocourka dne 16. února 2018.

¹¹⁹SOkA Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-627. *Berounská tělovýchova 1865 – 1988*. s. 10-11.

¹²⁰Státní okresní archiv Beroun. *Pamětní kniha města Berouna VII. 1940 – 194*. Inv. č. 3734. s. 82.

¹²¹Tamtéž, s. 10-11.

¹²² FROLÍK, Jaroslav. *Sportovní klub Union Beroun. Fotbalový příběh z let 1924-2007*. In *Minulost Berounska 20*. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2017. ISBN 978-80-88148-15-9. s. 228-229.

požadavek, aby spolupracovali s německou nacistickou mládežnickou organizací Hitlerjugend. Stejně jako jiné spolky a organizace byl i spolek Junák roku 1940 rozpuštěn.¹²³

4.4.3. Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě

Organizace s názvem Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě vznikla krátce po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha roku 1942. Předsedou této organizace se stal známý český kolaborant Emanuel Moravec, ministr školství a národní osvěty. V Kuratoriu působil i bývalý vůdce české fašistické organizace Vlajka dr. F. Teuner, který prováděl nábor mladých lidí.

Hlavním cílem organizace bylo podchycení a převýchova protektorátní mládeže v nacionálně socialistickém duchu. Byla zavedena takzvaná služební povinnost, která se týkala všech dětí ve věku od deseti do osmnácti let. Výchova české mládeže po stránce tělesné, duchovní, ale i mravní probíhala v různých sportovních organizacích a turistických či ochotnických spolcích. V nich působili vychovatelé, kteří museli projít zvláštním výcvikem v táborech Kuratoria. Po absolvování řádného školení získali oprávnění k výchově.¹²⁴

Roku 1943 probíhaly přípravy pro vznik okresních organizací Kuratoria. 14. února proběhla informativní schůze na Městském úřadě v Berouně, na které berounský okresní pověřenec Kuratoria Branko Koubík seznámil všechny účastníky s přípravnými pracemi této organizace.¹²⁵ O měsíc později zahájila berounská kuratorní organizace svoji činnost. První spolky, které se chtěly podílet na převýchově protektorátní mládeže na Berounsku, byly fotbalové kluby Český lev a Union Beroun. Postupně přibývaly další jako například Box Club Beroun, SK Olympia Králův Dvůr, SK Hořovice či SK Komárov. Všechny tyto spolky musely každý měsíc podávat zprávu o své činnosti okresnímu pověřenci.

Kromě těchto sportovních klubů vyvíjely svoji činnost na Berounsku i jiné spolky, a to Kroužky Správného kluka, Vzorné roje a ZZ oddíly. Kroužek Správného kluka působil v Lochovicích, jednalo se o čtenářský spolek časopisu Správný kluk, který vydávalo Kuratorium. V roce 1944 začaly být organizovány zvláštní jednotky s názvem Vzorné roje,

¹²³KOURA, Petr. *Školákem v protektorátu: Protektorátní školák a jeho volný čas* [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/volny-as-protektoratni-mladee#telovychova>

¹²⁴GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s. 227-230.

¹²⁵ŠPRINGL, Jan. *Kuratorium pro výchovu mládeže na Berounsku 1942-1945 (1. část)*. In *Minulost Berounska 9*. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2006. ISBN 80-86772-21-7. s. 169-170.

kteře byly součástí některých spolků. V nich se vychovávali budoucí instruktoři. V posledních letech války Kuratorium začalo formulovat speciální útvary – ZZ oddíly (oddíly zvláštního zasazení). Tyto oddíly měly úkol nejtěžší, musely provádět záchrannářské a hasičské práce. Rovněž jejich úkolem bylo uklízet trosky po náletech, například v dubnu roku 1945, kdy byl nálet na Beroun nejničivější.

Kuratorium také pořádalo nejrůznější slavnosti. Nadšenci vodních sportů se mohli těšit z akce *Každý hoch a dívka plavcem*. Kurzy plavání probíhaly na městském koupališti v Berouně či v Hořovicích. Další slavnosti lehké atletiky s názvem *Den mládeže* se zúčastnili berounští atleti a nechyběly ani kulturní události - *Umění mládeži*. Příznivci divadelních představení mohli zhlédnout v průběhu školního roku několik představení v berounském kině Viktoria.¹²⁶

Týden mládeže konané v červenci roku 1944 byl poslední akcí Kuratoria. I přes všechny snahy podmanit si českou mládež, se Kuratoriu nepodařilo vnutit většině mladistvým myšlenku nacionálního socialismu. Mladá generace statečně vzdorovala germanizačnímu tlaku a s velikou oblibou zesměšňovala nařízený árijský pozdrav.¹²⁷

4.5. Školství

„15. března 1939 nás vítal pan řídící se slzami v očích a řekl nám, co se děje. Místo ranního zpěvu byl ve třídě hrobový klid. Po další chvíli se na silnici před školou objevili okupanti na černých motocyklech, naháněli hrůzu a strach. Mezi námi se ozýval dětský pláč. Pan řídící nám řekl, že to jsou naši nepřátelé – okupanti našeho státu...“¹²⁸

Jak již bylo zmíněno, 17. listopadu 1939 byly na území protektorátu zavřeny všechny vysoké školy a na tisíce studentů a profesorů bylo posláno do koncentračních táborů. Důvodem byly protestní akce studentů proti okupantům, které se konaly 28. října 1939. Při této demonstraci byl smrtelně zraněn student Jan Opletal.

Uzavření vysokých škol zapříčinilo odchod univerzitních učitelů na střední školy. Avšak i některá gymnázia a humanitně zaměřené střední školy potkal stejný osud jako školy vysoké. Byly zrušeny a jejich budovy posloužily pro vojenské účely německým okupantům. Postupně se měnil i vzdělávací systém, který si Němci přizpůsobili podle svého vzoru. Byla posílena výuka německého jazyka. Němčina se stala od roku 1940

¹²⁶Tamtéž, s. 174-181.

¹²⁷GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s. 235.

¹²⁸Podle ústního sdělení Jaroslava Kocourka dne 16. února 2018.

povinným předmětem.¹²⁹ „Museli jsme nazpaměť umět německou hymnu Deutschland, Deutschland über alles, tu umim dodnes.“¹³⁰ Kromě německé hymny museli studenti v němčině znát životopis Adolfa Hitlera či definici nacionálního socialismu. Výuka řady předmětů byla změněna téměř od základů. Nejvíce byla postižena česká literatura a dějepis. Každá škola obdržela seznam se zakázanými knihami, který musel být striktně dodržován. V dějepise se probírala především témata o souznění Čechů s Němci. Konflikty byly zapomenuty. Změnily se i učební osnovy zeměpisu.¹³¹ „V zeměpise jsme se učili hlavně o Velkoněmecký říši a o území Německa. Dost se na to dbalo a výuka musela být soustředěna jen na Německo.“¹³²

Zasaženy byly i studentské učebnice, které musely projít určitou kontrolou. Ty, které shledali Němci za nevhodné pro výuku protektorátních studentů, byly zakázány. Ostatní učebnice byly upraveny tak, že některé pasáže byly přelepeny nebo začerněny.

Součástí školních povinností byly i práce pro Říši. Studenti se účastnili sběru papíru, železa či textilního odpadu. Jiní pomáhali v zemědělství při sběru mandelinky bramborové nebo při sklizni brambor a chmelu.

V době okupace se studenti mohli těšit z většího počtu volných dní, a to především v zimě, kdy jim byly několikrát prodlouženy zimní prázdniny. V té době byl totiž velký nedostatek uhlí, protože se dováželo do Itálie. Tak ředitelé škol vyhlásili uhelné prázdniny.¹³³

Po skončení prázdnin opět začalo vyučování, avšak úplně odlišné od toho, které známe dnes. Za katedrou visel vedle obrazu protektorátního prezidenta Emila Háchy i portrét Adolfa Hitlera. Budovy škol už nezdobila státní československá vlajka, ale nová protektorátní s hákovým křížem. Žákům byla neustále vtlokána do hlavy úcta k Velkoněmecké říši a jejím státním symbolům. Každým rokem se konaly oslavy ustanovení protektorátu, kterým byla věnována vždy první vyučovací hodina. Součástí byl i projev ministerstva školství a národní osvěty Emanuela Moravce, který zněl ze školních rozhlasů. Ve školách se povinně oslavovaly i narozeniny Adolfa Hitlera. Každý 20. duben se sešli studenti ve vyzdobených třídách ve svátečním oblečení a museli vzdát hold Vůdci.

¹²⁹MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. 1. vydání. Řitka: Čas, 2012. Český čas. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 54-56.

¹³⁰Podle ústního sdělení Anny Jandové dne 3. října 2017.

¹³¹*Školákem v protektorátu: Výuka - nástroj propagandy* [online]. [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/co-se-skryvalo-za-rozvrhem>

¹³²Podle ústního sdělení Jaroslava Kocourka dne 16. února 2018.

¹³³MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. 1. vydání. Řitka: Čas, 2012. Český čas. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 57-58.

Ke konci války bylo vyučování narušováno varovnými signály před hrozícím nebezpečím. To poznali i žáci Měšťanské školy chlapecké v Berouně, kteří se při malém upozornění, třech přerušovaných tónech, raději přesunuli domů. Někdy ale museli trávit i celé hodiny v protileteckém krytu.¹³⁴

4.5.1. Osudy Obchodní akademie v Berouně

Šestileté období nesvobody zasáhlo všechny školy na území protektorátu stejně jako Obchodní akademii v Berouně. V době okupace byl ředitelem školy Karel Dusil, který se ji všemožnými způsoby snažil ochránit před německým vlivem. Nedokázal však zabránit tomu, že jednu z největších středních škol zabrali v říjnu 1939 vojáci divize SS-Germania. Ještě toho roku budovu školy opustili. Aby se něco takového už neopakovalo, stal se ředitel Dusil předsedou berounského Svazu pro spolupráci s Němci. Jeho funkce předsedy byla ale pouze záminkou, aby odvrátil zájem německých okupantů o veškeré dění na půdě obchodní akademie. Navenek se mohlo zdát, že sympatizuje s místními Němci, opak byl ale pravdou. Za jejich zády podporoval odbojové hnutí a poslouchal londýnský rozhlas. Možná to byl také jeden z hlavních důvodů, proč se o školu začalo zajímat kladenské gestapo a probíhaly četné kontroly. K tomu zřejmě přispělo i několik studentů, kteří svoji nenávist vůči Němcům dávali příliš najevo. Rok 1941 byl dalším důležitým mezníkem. Ředitel školy odešel do výslužby a osud obchodní akademie byl tak zpečetěn.¹³⁵ 8. října následujícího roku byla budova zabrána wehrmachtem a studenti se museli přizpůsobit náhradní výuce. Nové vyučování bylo zahájeno 21. října v budově Obecné chlapecké školy v Berouně a v nové budově Obecné školy ve Zdicích. Náhradní vyučování ale studentům nevyhovovalo, jelikož prostory byly velmi stísněné. Roku 1943 obchodní akademie ztratila svůj původní název a byla přejmenována na vyšší obchodní školu.

Stejně jako ostatní i studenti obchodní akademie museli čelit zastrašování a perzekuci ze strany německého okupačního aparátu. Probíhaly namátkové kontroly, výslechy a občas se objevila i nějaká udání na místní studenty či profesory. Například dopis adresovaný kladenskému oberlandrátu s podpisem „*Studenti obchodní akademie v Berouně*“ zapříčinil prohlídky a pátrání v internátu školy. Navíc dva studenti byli odvezeni k výslechu do proslulé Pečkárný. Pátrání skončilo bez výsledku a ani výhrůžky,

¹³⁴Státní okresní archiv Beroun. *Kronika měšťanské školy chlapecké v Berouně*. Inv. č. 620. s. 39.

¹³⁵SOkA Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-897a.TOPINKA, Jiří. *Obchodní akademie Beroun 1919-1999: almanach k 80. výročí školy*. s. 17.

kteře směřovaly k novému řediteli školy, nenabýly své platnosti. Jiní studenti takové štěstí neměli. Tři zahynuli v koncentračním táboře a o život nacisté připravili i mladého profesora Františka Urbana.¹³⁶ Ten byl zatčen 8. prosince 1943 ve Zdicích, protože byl členem ilegálního komunistického hnutí v Berouně. Nacisty byl odsouzen k trestu smrti. Jeho poprava byla naplánována na 28. října roku 1944, ale jak uvádí kronika obchodní akademie, údajně měl být viděn ještě roku 1945 u soudu v Drážďanech, poté veškeré stopy mizí.¹³⁷

Rok 1944 nevěstil pro obchodní akademii nic dobrého. Postup Rudé armády zapříčinil nával německých uprchlíků, pro které okupační úřady potřebovaly patřičné ubikace. Zabraly tedy i prostory obecné školy, ve které sídlila obchodní akademie. Aby se uvolnilo místo pro uprchlíky, byla obchodní akademie ministerstvem školství zrušena.

V roce 1945 posloužila i samotná budova školy dalším německým uprchlíkům a byl zde zřízen lazaret pro raněné německé vojáky. V květnu už obsadili budovu studenti a místí dobrovolníci, kteří zabavili Němcům zbraně a vydali se na pomoc Praze. Do svých učeben se studenti obchodní akademie vrátili až v lednu roku 1946, jelikož ještě na konci války byl v budově zřízen první internační tábor pro Němce na berounském okrese.¹³⁸

4.6. Kulturní život

Kulturní život v době protektorátu poněkud zaostával především z toho důvodu, že byl plně podřízen okupačním úřadům a německé propagandě. Byla zavedena cenzura, která se za Heydricha ještě více zpřísnila. Po atentátu na zastupujícího říšského protektora byla striktně nařízena zavírací doba všech zábavních podniků a divadel. V roce 1944 utrpěla česká kultura největší ránu, německé úřady zastavily kulturní život na úkor totální války.¹³⁹

V Berouně se ještě před vypuknutím druhé světové války uskutečnil koncert České filharmonie, který vystoupil se Smetanovou *Mou vlastí*. Celá tato událost byla chápána jako národní manifestace. Avšak v následujících letech začaly berounské hudební spolky

¹³⁶SOkA Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-455b. CVEJN, Karel. *Památník k 25. výročí založení obchodní akademie v Berouně*. s. 20-21.

¹³⁷Státní okresní archiv Beroun. *Kronika Hospodářské školy (bývalé Obchodní akademie) v Berouně 1919-1956* (neinvent.) s. 143.

¹³⁸SOkA Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-897a. TOPINKA, Jiří. *Obchodní akademie Beroun 1919-1999: almanach k 80. výročí školy*. s. 17-18.

¹³⁹MICHOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. 1. vydání. Řitka: Čas, 2012. Český čas. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 35-36.

stagnovat a do ústraní se dostal i pěvecký spolek Slavoš.¹⁴⁰ Divadelní soubory na tom byly o něco lépe. „Divadlo se hrálo, ale nesmělo mít nic společného s politikou, vlastenecký hry byly úplně zakázaný. Pro divadlo taky platila přísná cenzura.“¹⁴¹ Ještě před zákazem činnosti Sokola, byl v Berouně velmi oblíbený jeho dramatický soubor, který sklídl obrovský úspěch s operetou - *Jedeme do Berouna*. Ta se hrála celkem devětkrát před vyprodaným hledištěm.¹⁴² Divadelní představení se v Berouně konala i nadále, hlavně díky kladenskému městskému divadlu, které zde pro místní obyvatele vystupovalo hned několikrát v sále U Tří korun. Za podpory Městského osvětového sboru v Berouně se roku 1940 uskutečnila hra *Podskalák*. Činohry kladenských herců nezbudily u berounských občanů ale takový zájem. Mnohem více oblíbená byla jejich operetní představení, při kterých byla vždy přeplněná hlediště.¹⁴³

Zásah německých okupantů postihl i tiskoviny a periodika. V roce 1941 byl zastaven tisk místních novin *Hlasu Podbrdsko a Berounského obzoru*, do kterých přispívali svými literárními díly i zdejší autoři. Literárně činný byl i profesor obchodní akademie František Hampl, který stihl před svým zatčením vydat několik literárních děl.¹⁴⁴

Omezení kulturního života zasáhlo i mladistvé. V prvních letech protektorátu navštěvovali taneční zábavy jako za starých časů. Při poslechu hudby a v rytmu tance alespoň na chvíli mohli zapomenout na politický a veřejný život. Situace se ale začala zhoršovat v době, kdy si německá armáda na frontách nevedla příliš dobře. To už i taneční a jiné zábavy byly pod dohledem okupačních orgánů. „Chodili jsme často k muzice, ale někdy se stalo, že kapela začla hrát a najednou hlásili, že Němci prohrávají. To se musela celá hospoda zavřít a konec. V půli muziky se muselo odejít. Později byly zábavy zakázaný úplně.“¹⁴⁵ Podobné to bylo i s různými oslavami, například s příchodem nového roku. „Silvestr se slavil třeba v Hrachovištích u Holuba, protože tam nikdo nechodil. Dřív se dělal Silvestr normálně v obci, ale za okupace se odvezl do lesa na sáních sud piva a tam jsme oslavovali.“¹⁴⁶

¹⁴⁰TOŠNEROVÁ, Marie a kol. *Beroun*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5. s. 312.

¹⁴¹Podle ústního sdělení Jaroslava Kocourka dne 16. února 2018.

¹⁴²SOkA Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-627. *Berounská tělovýchova 1865 – 1988*. s. 11.

¹⁴³Státní okresní archiv Beroun. *Pamětní kniha města Berouna VII. 1940 – 194*. Inv. č. 3734. s. 30.

¹⁴⁴TOŠNEROVÁ, Marie a kol. *Beroun*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5. s. 312.

¹⁴⁵Podle ústního sdělení Anny Jandové dne 3. října 2017.

¹⁴⁶Podle ústního sdělení Jaroslava Kocourka dne 16. února 2018.

Do kulturního života patřily bezesporu i protektorátní filmy, na které se chodilo i do kina Viktoria v Berouně. Samozřejmě převládaly německé filmy, ve kterých hráli i čeští herci. Někteří z nich si dokonce poněmčili svá česká jména, příkladem byla výborná česká herečka Lída Baarové, která se ve skutečnosti jmenovala Ludmila Babková.¹⁴⁷ „Film byl hodně poněmčený. Před každým filmem byly aktuality, například přehled o frontě. Když Němci vítězili, objevovalo se písmeno V. Používali hodně válečnou tematiku, letadla, lodě a ukazovali výsledky německých vojáků a armády. Nafilmovali, co chtěli a krmili s tím lidi.“¹⁴⁸

¹⁴⁷MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. 1. vydání. Řitka: Čas, 2012. Český čas. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 44.

¹⁴⁸Podle ústního sdělení Jaroslava Kocourka dne 16. února 2018.

5. Odbojová činnost na Berounsku

Berounsko se v době okupace stalo významným centrem protinacistického odboje, a to především díky své strategické poloze, která přinesla národnímu odboji řadu výhod. Lesnatý a kopcovitý terén brdských lesů přilákal řadu českých, ale i zahraničních partyzánů. Důležitá byla i vzdálenost od hlavního města, odkud na Berounsko přicházelo několik pronásledovaných vlastenců.

Na Berounsku působila například vojenská organizace Obrana národa a svoji odbojovou činnost zde vyvíjela i ilegální Komunistická strana Československa, která od září roku 1942 tiskla v Berouně Rudé právo.¹⁴⁹

Není pochyb o tom, že právě na Berounsku vyrostlo za druhé světové války jedno z největších center hnutí odboru a odbojová činnost zde byla opravdu široká. Proto se v následující kapitole zaměřuji pouze na partyzánské hnutí v okolí mého bydliště, ve kterém sehrál důležitou roli také můj pradědeček.

5.1. Partyzánský kryt

První partyzánský oddíl, který vznikl na Berounsku, nesl název Brdy. Jeho velitelem se stal Jaroslav Neliba, rodák z Malé Vísky, který spolupracoval s Josefem Košťálkem. Ten stál v čele partyzánského hnutí III. ilegálního ústředního vedení KSČ. Od roku 1943 byla celá jejich skupina nucena žít v ilegalitě. Společně se skrývali v partyzánském krytu v lesích u Újezda.¹⁵⁰

O vybudování krytu rozhodli členové Revolučního národního výboru v Oseku. Vybrali místo v revíru újezdského hajného Jiřího Maliny v místě s názvem „Velká mýt“ a s jeho souhlasem začali stavět. Partyzánům se stavbou krytu pomáhali i osečtí občané, jako byli například bratři Menclové, jiní zase sháněli potřebný materiál. Kulatinu dodal lesní správce Urban, dovoz nařezaného dřeva zařídil Václav Šmíd a Václav Houska. Kryt byl postaven za tři noci. O jeho zásobování se starali rovněž osečtí občané, pomáhali ale i lidé z Komárova, především dělníci z místních železáren. Sbírkou v Komárově organizoval František Král, který vše odnášel do bytu Aloise Sojky v Oseku. Jeho byt fungoval jako jakési shromaždiště potravin, potravinových lístků, cigaret, oděvů, ale i peněz. Dvakrát

¹⁴⁹AMORT, Čestmír. *Partyzáni na Podbrdsku: k historii národně osvobozenického boje českého lidu v letech 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1958. Dokumenty, sv. 64. s. 5.

¹⁵⁰KÁRNÍK, Zdeněk a Josef VELFL. *Po stezkách brdských partyzánů*. 1. vydání. Praha: Tisková, ediční a propagační služba MH, 1988. s. 59.

týdně k němu přicházeli partyzáni pro zásoby, nazpět do krytu je většinou doprovázel Václav Houska nebo Václav Šmíd.¹⁵¹

Skupina osmi obyvatel krytu, z toho čtyři z nich byli uprchlí sovětští zajatci, vedla pravidelný život. Vstávali kolem páté hodiny odpoledne, obstarali si dříví a vodu z lesa, najedli se a poté odcházeli z krytu. Přes noc se věnovali své ilegální činnosti a snažili se navázat nová spojení. Vraceli se zpět kolem druhé hodiny ranní. Zhodnotili svoji práci a odebrali se ke spánku. Tímto způsobem žili několik měsíců.¹⁵²

16. listopadu 1943 byl zatčen první člen krytu – Jaroslav Neliba, který se dostal do nastražené pasti. Po této události uvažovali obyvatelé krytu, zda místo opustit nebo setrvat. To už se v krytu schovávala i žena Jiřina Nikodémová. Nakonec se celá skupina rozhodla zůstat, protože se v místních lesích potulovalo gestapo. Navíc věřila v nezdolnost Jaroslava Neliby. Přestože byl podroben nelidskému mučení, nic neprozradil. Jeho výpovědi byly mlhavé a gestapu nijak nepomohly. Dokonce ho vozili i po místních vesnicích a tvrdili, že všechno znají, aby našli jakoukoli stopu. Někdy i hrozili, že vesnice srovnají se zemí.¹⁵³ „Němci ho přivezli na náves, vím to z vyprávění, já osobně jsem tam nebyla, a chtěli po něm, aby potvrdil, že se tam někde schovávají. On jim řekl: „Nevěřte jim lidi, oni lžou, nic jsem neprozradil.“ Němci ho chytili a tak ho zmlátili, že by ho hnedle zabili.“¹⁵⁴

I přes všechny snahy a duševní sílu Jaroslava Neliby, byl nakonec kryt u Újezda vypátrán a 11. ledna 1944 byl obklíčen gestapem. Přítomen byl i hajný Malina, lesní správce Urban a starosta obce Újezd Folt. Vlezli do krytu a osádce sdělili, že situace je beznadějná. S tím se nesmířil Josef Košťálek, který namířil zbraň proti sobě a raději zvolil smrt.

Ostatní byli zatčeni a odvezeni do budovy Okresního úřadu v Hořovicích. Druhý den se zde konal zvláštní soud „Sondergericht“ pro výstrahu českému obyvatelstvu. Již v odpoledních hodinách byl vynesena rozsudek. Jedenáct osob, které měly co do činění s partyzánským krytem, bylo odsouzeno k trestu smrti. Dále však probíhaly pátrací akce za účelem potrestání všech, kteří spolupracovali s touto odbojovou skupinou nebo jí

¹⁵¹Státní okresní archiv Beroun. Fond Komise regionálních dějin při OV KSČ v Berouně 1971-1989. Karton 2. Inv. č. 77. *Osek – dějiny odboje*.

¹⁵²PLECITÝ, B. – ČERNÝ, P. *Osudný den: Historie partyzánské skupiny v krytu u Újezda na Hořovicu (1941 – 1945)*. s. 37.

¹⁵³Tamtéž, s. 31 -39.

¹⁵⁴Podle ústního sdělení Anny Jandové dne 3. října 2017.

jakýmkoli způsobem pomáhali.¹⁵⁵ Většina z nich byla dopadena a rovněž odsouzena k trestu smrti, jiní skončili v koncentračních táborech.

Jisté smrti unikl Václav Houska, který pomáhal zásobovat kryt. Úkryt mu poskytl můj pradědeček Josef Řechtáček, který v té době bydlel na Hrádku u Oseka a u něhož se Václav Houska skrýval až do konce války. Na hrdinský čin svého otce rád vzpomíná můj dědeček Josef Řechtáček, který zná příběh z vyprávění.

„Mému tátovi bylo tenkrát asi 31 let, když se dozvěděl, že existuje nějaký kryt a že Houska, který ho zásoboval je na útěku. Táta byl hrdej a chtěl něco dokázat, tak se domluvil s mojí babičkou. V tom roce 1944 bydleli na Hrádku jen oni dva. Tátovi se ho podařilo zkontaktovat a nabídl mu, že ho schová. Domluvili se na určitou hodinu v noci. Táta ho čekal na nějaký křižovatce a odtud ho odvedl na Hrádek. Tam ho schovával ve věži, kde byl holubník, kterej měl dvoji stěnu. Byla jedna stěna holubníku a za ní asi 60 cm prodleva, pak byla hned další stěna. Navíc z Hrádku bylo vidět kolem dokola, nebyl tam takovej porost. Takže když se něco dělo mezi Osekem a Zálužím, třeba se objevilo německý auto, tak pan Houska okamžitě vyběhl nahoru po schodech do té věže a za tím holubníkem se schoval. Němci to tam několikrát kontrolovali, ale ne proto, jestli tam někdo není schovanej. Kontroly byly hlavně z toho důvodu, že tam byla věž a oni dalekohledem pozorovali okolí. Neměli žádný podezření, že se tam někdo schovává. Táta vyprávěl, že jednou měli s sebou i psa a ten běžel nahoru, skoro by ho vyčenichal, ale díky pachu holubů nic nenašli. Tenkrát mi říkal táta, že už si myslel, že je konec. Ale ten Němec psa stáhnul, koukal na ty holuby a chtěl po tátovi průkazku o evidenci. Tenkrát musela bejt vedená evidence všech holubů.

Dokonce se kolem Hrádku potuloval jeden četník z Tlustice a ten měl možná podezření. Byl to český četník a asi spolupracoval s Němcema. Pořád chodil kolem a koukal do oken, ale nikoho neviděl. Táta byl tenkrát strašně opatrněj. Pan Houska zůstal na Hrádku asi až do 15. května. V kontaktu zůstali i po válce. Pamatuju si, že jsem si k nim jako malej chodil hrát...“¹⁵⁶

¹⁵⁵PLECITY, B. – ČERNÝ, P. *Osudný den: Historie partyzánské skupiny v krytu u Újezda na Hořovicku (1941 – 1945)*. s. 45-53.

¹⁵⁶Podle ústního sdělení Josefa Řechtáčka dne 6. března 2018.

6. Závěrečná fáze války

6.1. Nálety na Beroun

V posledních letech války, hlavně roku 1945, se na obloze začala často objevovat bombardovací letadla spojeneckých vojsk, která se soustředila na pozemní cíle, především na parní kotle lokomotiv, proto se jim říkalo „kotláři“. Několik takových letadel se objevilo i nad samotným Berounem. Jejich cílem se stala státní silnice z Prahy do Plzně, železniční trať na Berounsku či královodvorské železářny.¹⁵⁷

První nálet zažili obyvatelé Berouna 20. října 1944. V odpoledních hodinách zazněl varovný signál z radniční věže a již o několik minut později byly svrženy dvě bomby. Jedna v západní části města, druhá dopadla na svah Městské hory. Při tomto náletu byl vážně zraněn jeden muž, který byl ihned převezen do berounské nemocnice. Nálet způsobil i značné škody, bylo rozbito několik obytných domů.¹⁵⁸ Další nálet přišel záhy, a to 16. prosince. Bohužel při svržení pěti trhavých bomb, přišel o život jedenáctiletý chlapec a patnáct osob bylo zraněno. Rovněž byly poškozeny rodinné domy a nálet zničil i vodovod Královodvorské cementárny a telefonní vedení Pražské železářské společnosti v Králově Dvoře.¹⁵⁹

Ani rok 1945 se neobešel bez leteckých útoků, v dubnu museli místní obyvatelé čelit hned dvěma náletům. První z nich se uskutečnil 17. dubna. Jednalo se o nejničivější letecký útok. Již v brzkých ranních hodinách byl Beroun osvětlován a kolem deváté hodiny se objevili hloubkoví letci. O několik hodin později zněl celým Berounem signál akutního nebezpečí. Nejprve dopadla kouřová bomba, po ní následovaly další bomby na vytyčené cíle. Ty zasáhly nádraží, továrnu Textilag, cukrovar, železniční most, městskou část Závodí a další objekty. Škody byly ohromující. Došlo i k vysokým ztrátám na lidských životech. Druhý den bylo evidováno čtyřicet mrtvých, počet obětí ale později ještě vzrostl. Přes sto lidí přišlo o své domovy a dalších sedmáct bylo těžce zraněno. Tento letecký útok poznamenal a vyděsil místní obyvatele natolik, že následující noc raději strávili v lesích, jiní se stěhovali na venkov ke svým příbuzným, jelikož se obávali dalších náletů.¹⁶⁰ Letouny se objevily ještě 29. dubna, jednalo se ale o útok menšího rozsahu. Zničena byla

¹⁵⁷ ZAHRAVNÍK, Jiří. *Nebe nad Berounskem na jaře 1945*. In *Echo: nezávislé noviny okresu Beroun*, Roč. 15, č. 12 (2005), s. 6.

¹⁵⁸ Státní okresní archiv Beroun. *Pamětní kniha města Berouna VII. 1940 – 194*. Inv. č. 3734. s. 297-298.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 304-305.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 330-334.

budova obecné školy v městské části Zavadilka, ve které byli ubytovaní němečtí uprchlíci.¹⁶¹

6.2. Poslední měsíce okupace

Již v dubnu 1945 bylo na celém území protektorátu cítit napětí a mnoha lidem probíhaly hlavou myšlenky o konci války. Tomu nasvědčoval i rychlý postup spojeneckých vojsk a úspěchy Rudé armády. Dokonce v některých městech vznikaly ilegální národní výbory, které se připravovaly na převzetí moci. Unáhlení občané začali vyvěšovat československé vlajky a ničili německé nápisy. V několika městech se obnovily partyzánské skupiny, které intenzivně zahájily svoji odbojovou činnost. Na tyto události začaly reagovat německé okupační orgány, které zesílily stráž ve městech a vyhlásily zákaz shromažďování.¹⁶²

I obyvatelé na Berounsku pevně věřili, že léta protektorátu jsou sečteny. Důkazem byl nával německých uprchlíků, kteří do okresního města utíkali před spojeneckou armádou. Tehdy je do Berouna přijel osobně navštívit říšský protektor Wilhelm Frick. Po jeho návštěvě byli všichni uprchlíci, ale i místní Němci přesvědčeni, že se blíží definitivní konec války.¹⁶³

Od května začaly v nejrůznějších městech protektorátu propukat demonstrace, které vedly k celonárodnímu povstání. Tuto skutečnost si jasně uvědomoval i K. H. Frank.¹⁶⁴ Stalo se tak 5. května, kdy propukly demonstrace i v samotném hlavním městě. Započaly pokusy o odzbrojení Němců, z pražských ulic mizely německé nápisy, vyvěšovaly se československé a spojenecké vlajky a rozhlas začal vysílat pouze v českém jazyce.¹⁶⁵

6.2.1. Květnové dny na Berounsku

Když se obyvatelé na Berounsku dozvěděli o událostech v Praze, začaly i zde 5. května mizet německé nápisy z budov nádraží či četnických stanic. Postupně se objevovaly státní vlajky. Jedna byla vyvěšena na budově okresního úřadu, jiná zavlála u pomníku padlých na náměstí, kde berounští občané zpívali českou hymnu. Ještě téhož dne oznámil mjr. Novák ve svém projevu nejen převzetí správy města, ale i celého okresu a vyzýval

¹⁶¹Tamtéž, s. 336.

¹⁶²HRBEK, Jaroslav. *Draze zaplacená svoboda: osvobození Československa 1944-1945*. 1. vydání. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-976-5. s. 174-175.

¹⁶³TOŠNEROVÁ, Marie a kol. *Beroun*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5. s. 314.

¹⁶⁴HRBEK, Jaroslav. *Draze zaplacená svoboda: osvobození Československa 1944-1945*. 1. vydání. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-976-5. s. 176.

¹⁶⁵Tamtéž, s. 178.

občany k udržení klidu a pořádku. Šířily se zprávy o pohybu Vlasovců kolem Berouna a o blížící se americké armádě. Aby se zabránilo zbytečnému krveprolití, byli němečtí vojáci staženi do berounských kasáren, někteří z nich zůstali v budovách místních škol.¹⁶⁶

Vlasovci přicházeli na Berounsko od Rakovníka. Někdo je mohl vnímat jako zrádce, jelikož bojovali na straně Němců. Avšak po svém příchodu na Berounsko nabídli svoji pomoc revolučním národním výborům při odzbrojování německých posádek. Odzbrojování Němců započalo rovněž 5. května. V Berouně došlo k odzbrojení německé stráže v budově pošty, poté v kasárnách. V Hořovicích byla německá posádka odzbrojena zorganizovaným přepadením místními revolučními jednotkami s pomocí několika Vlasovců.¹⁶⁷

V jednotlivých městech začaly fungovat okresní národní výbory (ONV). V Berouně působil národní výbor v budově okresního úřadu společně s okresním vojenským velitelstvím, do jehož čela byl zvolen plk. Josef Bozděch. Dosavadní starosta města JUDr. Václav Cee, sudetský Němec ze smíšeného manželství, byl zbaven své funkce. Na výzvu městského rozhlasu se začaly formovat hlídky a stráže k ochraně státního a veřejného majetku. Zároveň vznikala povstalecká armáda, složená převážně z místních dobrovolníků, která trpěla velkým nedostatkem jakýchkoli zbraní.¹⁶⁸ K dispozici měla pouze několik set pušek, většinou nefunkčních, pancéřové pěsti a ruční granáty.

6. května byly na všech silnicích, které umožňovaly vstup do města, upravovány zátaras. K obraně města se využily i ruské hlídky, zmiňovaní Vlasovci, a posílila se stráž tvořená z povstalců.¹⁶⁹ Zajištění byli i místní Němci, kteří byli umístěni v nově zřízeném internačním táboře, k nim byli posíláni i všichni zrádci a kolaboranti. Toho dne rovněž započalo formování vojenských jednotek na pomoc Praze. Vojenské velitelství v Berouně vydalo mobilizační výzvu o povolání vojáků československé armády. Připojila se i celá řada dobrovolníků, mezi nimi i ženy, kteří se vydali 7. května na pomoc hlavnímu městu.¹⁷⁰

¹⁶⁶ŽÁČEK, Pavel. „Beroun byl takřka překrven.“ *Příprava a začátek květnového povstání 1945 v Berouně.* In *Minulost Berounska 19.* Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 2016. ISBN 978-80-88148-05-0. s. 148-150.

¹⁶⁷SOkA Beroun. *Knihovna okresního archivu v Berouně.* Sign. XXII-429b. SLÁDEK, František. *Květnové dny na Berounsku v roce 1945.* s. 35-37.

¹⁶⁸ŽÁČEK, Pavel. „Beroun byl takřka překrven.“ *Příprava a začátek květnového povstání 1945 v Berouně.* In *Minulost Berounska 19.* Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 2016. ISBN 978-80-88148-05-0. s. 151-153.

¹⁶⁹Tamtéž, s. 157.

¹⁷⁰Tamtéž, s. 162-163.

Do Prahy odjížděli i dobrovolníci z dalších měst berounského okresu. Kromě vojenské síly poskytla města i materiální pomoc v podobě léčiv, obvazů, dodávala potraviny, a pokud to bylo možné i munici. Z Berouna odjelo přes sto dobrovolníků o dvou rotách, jejich velitelem byl major Jan Novák. I hořovický oddíl dobrovolníků čítal přes sto členů společně se skupinou dobrovolníků ze Žebráku.¹⁷¹ Občané z celého berounského okresu vedli neúprosné a vyčerpávající boje. Někteří z nich zaplatili vlastním životem.

Zásadní zvrat přišel 7. května v brzkých ranních hodinách, kdy byla v Remeši podepsána bezpodmínečná kapitulace Německa. Tu však vojenské velení skupiny armád „Mitte“ nerespektovalo. Teprve až ustanovení z 8. – 9. května o zastavení německé bojové činnosti a šíření zpráv o postupu Rudé armády donutilo štáb skupiny armád „Mitte“ připravovat ústup. Rudá armáda dorazila do Prahy 9. května v ranních hodinách, v této době už ale k žádným krvavým bojům nedošlo.¹⁷² Postupně pronikala i do měst berounského okresu, v některých místech se objevila již večer 8. května. Do Berouna dorazila Rudá armáda, konkrétně tanková jednotka 1. ukrajinského frontu maršála Koněva, z neočekávaného směru od Plzně. Zastavila se na křižovatce u Plzeňské brány, kde ji vítalo celé vedení města v čele s Karlem Utratilem a nadšení občané.¹⁷³

„Tenkrát to bylo slávy, všude zavládlo nadšení. U nás v obci chtěli stavět bránu s nápisem - *Vítáme vás*, šily se nový rudý prapory. Pamatuju si, bylo to v sobotu, jak k nám přiběhla sousedka. Anežko, Anežko, volala na naši mámu, je konec války. Lidi běhali po vsi a křičeli. Shazovali německý tabule. Byl konec války. Všichni by je tenkrát vynesli do nebe, za to že nás osvobodili.“¹⁷⁴

Na berounském okrese byl zaznamenán i pohyb americké armády, a to především v západní části okresu. V Hořovicích se objevili 10. května tři příslušníci amerických jednotek, brzy se ale stáhli do Rokycan na demarkační čáru. Zdicemi projelo 7. května obrněné auto americké armády, ale i to se ještě téhož dne vrátilo zpět. Podobně tomu tak bylo i v jiných obcích.¹⁷⁵

¹⁷¹SOKa Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-429b. SLÁDEK, František. *Květnové dny na Berounsku v roce 1945*. s. 44-46.

¹⁷²HRBEK, Jaroslav. *Draze zaplacená svoboda: osvobození Československa 1944-1945*. 1. vydání. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-976-5. s. 188-190.

¹⁷³TOŠNEROVÁ, Marie a kol. *Beroun*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5. s. 316.

¹⁷⁴Podle ústního sdělení Anny Jandové dne 3. října 2017.

¹⁷⁵SOKa Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-429b. SLÁDEK, František. *Květnové dny na Berounsku v roce 1945*. s. 60.

6.2.2. Dozvuky květnového povstání

Příchod spojeneckých vojsk a ústup německé armády znamenal definitivní konec šestiletého období okupace. „Vojáci se stahovali zpátky a dopadla na ně velká bída, neměli co jíst, a proto chodili po barákách a sháněli jídlo. Byli naštvaní, ale vděční i za krajíc chleba se sádlem nebo marmeládou. Tihle vojáci už byli neškodní, měli jen hlad a ten kdo uměl německy, se od nich leccos dozvěděl. Když jsem se je jich zeptal, jak to vypadá na frontě, jenom říkali alles kaputt, na všechno už měli jinej pohled. Utíkali hlavně v noci, přes den spali třeba v houští nebo v lese. Všichni táhli na západ, na východ nikdo.“¹⁷⁶

Všichni vojáci z Berounska, kteří se vydali na pomoc Praze, se vraceli následující dny do svých domovů. Ne všichni se ale vrátili. Boje v hlavním městě si vyžádaly oběti i z řad berounských dobrovolníků. Ostatní se vrátili do Berouna 9. května o půlnoci.¹⁷⁷ Ztráty na životech utrpěly i Hořovice. Hořovický oddíl se vrátil zpět bez dvanácti mužů, tři z nich padli, ostatní byli zraněni.¹⁷⁸ Památka všech obětí byla uctěna při pietním aktu, který byl vykonán v nejednom městě. Tak tomu bylo i v Hořovicích ve dnech 10. a 13. května, kdy se místní občané rozloučili s oběťmi na hořovickém náměstí.¹⁷⁹

6.3. Perzekuce německého obyvatelstva

Na Berounsku žil vysoký podíl německého obyvatelstva. Již po mnichovské dohodě přišlo do Středočeského kraje zhruba tisíc německých uprchlíků. Jejich počet se zvýšil roku 1945, kdy Němci prchali před postupující Rudou armádou. V březnu se v Berouně objevilo přes tisíc německých uprchlíků a s následujícími měsíci přibývali další.¹⁸⁰

Šest let nesvobody pod nadvládou nacistického Německa poznamenalo české obyvatelstvo natolik, že již v prvních květnových dnech se projevil jejich negativní postoj vůči všemu německému a došlo k několika výtržnostem proti německému obyvatelstvu.¹⁸¹ Revoluční gardy bez jakéhokoli ostychu rabovaly a rozkrádaly německý majetek. Veškerá nenávist vůči Němcům vygradovala spolu s osvobozením. Na stranu německého

¹⁷⁶Podle ústního sdělení Jaroslava Kocourka dne 16. února 2018.

¹⁷⁷SOKA Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-429b. SLÁDEK, František. *Květnové dny na Berounsku v roce 1945*. s. 45.

¹⁷⁸Tamtéž, s. 47.

¹⁷⁹TOPINKA, Jiří. *Hořovice v květnové revoluci 1945 pohledem pamětníků*. In *Minulostí Berounska 13*. Sborník Státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2010. ISBN 978-80- 86772-48-6. s. 212.

¹⁸⁰Státní okresní archiv Beroun. *Pamětní kniha města Berouna VII. 1940 – 194*. Inv. č. 3734. s. 323.

¹⁸¹KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. 1. vydání Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1. s. 10.

obyvatelstva padaly nadávky, výhrůžky a rovněž i ponižování Němců se stalo projevem nenávisti. Lidé toužili po pomstě. Dokonce se někteří z nich ani neštíteli použít ty nejohavnější prostředky, aby dosáhli svého cíle. Dne 7. a 8. května došlo k povraždění devatenácti osob německé národnosti nedaleko Berouna, které měly být transportované do internačního tábora v Berouně. Místo, kde k tomuto činu došlo, se dodnes říká U Zabitého.¹⁸²

Po vypuknutí povstání započala ve všech městech na Berounsku evidence Němců, kteří se museli hlásit na četnických stanicích. Dočasně byli zadrženi na místních obecních úřadech či v budovách škol. Němci z Králova Dvora zůstali pod dozorem v domácím vězení.

Postupně se na německé obyvatelstvo začaly vztahovat vydané vyhlášky. Můžeme říci, že Němci ke konci války prožívali téměř stejné období jako kdysi perzekuovaní Židé. Byli zbaveni československého občanství, nosili pásku s označením NĚMEC, nesměli navštěvovat veřejná místa a měli jasně stanovenou dobu večerního vycházení.¹⁸³

Dalším opatřením vůči německému obyvatelstvu bylo shromažďování do internačních táborů, kam byli umísťováni především Němci s nacistickou minulostí. Mnohdy se ale stalo, že v takových táborech skončili i tací občané, kteří se ničím neprovinili, ale měli jen německou národnost. Tábory většinou zřizovaly místní úřady.¹⁸⁴ Na Berounsku se jich nacházelo hned několik. První internační tábor, který zde vznikl 6. května, byl v budově berounské obchodní akademie. Za krátkou dobu se v bývalých třídách tísnilo přes tisíc zajatců. Mezi zadržené patřili i čeští kolaboranti. Stráž v budově zastávaly ozbrojené revoluční gardy a místní hasiči. Jelikož objekt pro vysoký počet zajatců nebyl vhodný, přesunul se celý tábor v červenci 1945 do budovy bývalé sladovny ve Skuhrově. Avšak ani prostory tohoto závodu nebyly pro internaci příznivé, především v zimním období. Pro internační tábor bylo nakonec nalezeno místo v Poučnicku nedaleko Karlštejna a při odsunu roku 1946 posloužil i jako tábor sběrný. Další zajatecký tábor fungoval v bývalých skladech Pod Lišticí u Berouna. Koncem května zde bylo střeženo

¹⁸²TOPINKA, Jiří. *Němci na Berounsku a jejich odsun*. In *Minulost Berounska 1*. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 1998. ISBN 80-238-1703-5. s. 182.

¹⁸³TOPINKA, Jiří. *Němci na Berounsku a jejich odsun*. In *Minulost Berounska 1*. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 1998. ISBN 80-238-1703-5. s. 179-182.

¹⁸⁴KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. 1. vydání Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1. s. 12.

několik set německých vojáků. Od roku 1946 sloužil jako sběrný tábor, později jako pracovní.¹⁸⁵

V táborech panovala přísná disciplína. V brzkých ranních hodinách byl stanoven budíček a zároveň i večerka. Každý vězeň vykonával v táboře určitou práci, za kterou zodpovídal. Například v táboře Pod Lišticí vězni vstávali v pět hodin ráno, museli mít důkladně ustlané postele a pečlivě uklizené pokoje. Starali se také o pořádek kolem budov tábora a o úklid cest. Jiní zase řezali dřevo.¹⁸⁶ Podmínky k životu v některých táborech byly hrozné. Nedostatek potravin, léků a ošacení měl obrovský vliv na zdraví všech zadržovaných. Z důvodu nedostatečné hygieny se mezi vězni šířily nejrůznější nemoci, proto není divu, že v některých táborech byla vysoká míra úmrtnosti.¹⁸⁷ Tak tomu bylo i v Poučnicku, táboře Pod Lišticí a prakticky nulová hygiena byla rovněž i v dalším internačním táboře v Podluhách blízko Hořovic. Navíc tento tábor byl zamořen všemožným hmyzem, jako byly vši, blechy a štěnice.¹⁸⁸

6.4. Odsun Němců z Berounska

Krátce po osvobození započal odsun německého obyvatelstva. Jelikož neprobíhal organizovaně, zapsal se do dějin jako divoký odsun. Trval až do srpna roku 1945. Na této akci se podílely především místní správní úřady, ale i vojenské jednotky. Mnohdy se zapojili místní obyvatelé z řad partyzánských skupin či revolučních gard.¹⁸⁹

Každý měsíc odjížděly z berounského nádraží vlaky s říšskými Němci. Do konce srpna odjelo z Berounska přes pět set obyvatel německé národnosti. Následující měsíc přibyli další. Nejprve byli transportováni nemocní, starci, ženy a děti. Později byli vyhnáni i muži, kteří zastávali práci v několika berounských továrnách. Jejich odsun měl neblahý vliv na industrializované Berounsko. V místních fabrikách došlo ke snížení výroby, v jiných zase chyběly pracovní síly.

K prvnímu organizovanému odsunu mělo dojít počátkem roku 1946. Toho roku žilo ještě v celém berounském regionu zhruba tři tisíce německých obyvatel. Po dvou měsících

¹⁸⁵TOPINKA, Jiří. *Němci na Berounsku a jejich odsun*. In *Minulostí Berounska 1*. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 1998. ISBN 80-238-1703-5. s. 183-185.

¹⁸⁶Státní okresní archiv Beroun. Fond Sběrné a pracovní středisko Lištice, Beroun. Karton č. 3. (neinvent.) *Správa tábora – korespondence 1945-1946*.

¹⁸⁷KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. 1. vydání Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1. s. 12.

¹⁸⁸TOPINKA, Jiří. *Němci na Berounsku a jejich odsun*. In *Minulostí Berounska 1*. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 1998. ISBN 80-238-1703-5. s. 187.

¹⁸⁹KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. 1. vydání Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1. s. 13.

byl odsun ukončen. Zůstalo zde přes sto německých obyvatel, na které se odsun nevztahoval, protože pocházeli ze smíšených rodin.

Ostatní se museli vzdát svého majetku, pokud tedy nebyl rozkraden během květnového povstání, a s kufry o dané hmotnosti a stanoveným množstvím marek čekali na své transporty. Cílem jejich cesty se staly sběrné tábory v Plzni nebo v Praze a odtud mířili zpět do poraženého Německa.¹⁹⁰

¹⁹⁰TOPINKA, Jiří. *Němci na Berounsku a jejich odsun*. In *Minulostí Berounska 1*. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 1998. ISBN 80-238-1703-5. s. 191-193.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo podat důležité informace o Berounsku od roku 1938 až po květnové dny roku 1945, kdy Německo podepsalo kapitulaci, a tím skončila druhá světová válka na evropském kontinentě. S podporou mnoha dostupných zdrojů, které pojednávají o tomto období, jsem se snažila zmapovat dění a život obyvatel v tomto středočeském regionu. Velmi nápomocné mi byly i výpovědi několika pamětníků, které jsou jakýmsi důkazem, že život v době protektorátu nebyl vůbec jednoduchý. Během zpracování této bakalářské práce, jsem dospěla k názoru, že se jedná o opravdu široké téma a není možné obsáhnout všechny události. Avšak prvotní cíl je splněn. Práce přináší jen ty nejpodstatnější informace a události, které měly nemalý vliv na okolí mého domova v letech 1938 – 1945.

Výsledkem mé práce je celkem šest kapitol. První kapitola přináší informace o politické situaci v Evropě, která vedla k vypuknutí světového válečného konfliktu. Je zde zmíněna mnichovská dohoda, kvůli které přišlo samostatné Československo o více než jednu třetinu svého území. Podepsání dohody o odstoupení pohraničí ČSR mělo vliv i na Berounsko, které muselo čelit vlně uprchlíků. Zásadní zvrát ale přišel o pár měsíců později, a to 15. března 1939, kdy zbytek československého území byl obsazen německými vojsky. Na Berounsku se první německé tanky objevily v dopoledních hodinách. Následující den byl vydán výnos o zřízení protektorátu Čechy a Morava. Tak začalo šest let nesvobody a útlaku.

Druhá kapitola pojednává o prvních měsících okupace a o tom, jak probíhalo obsazování Berounska. Zároveň je zde zmíněna reakce místních obyvatel, kteří se všemožnými způsoby snažili o znovunabytí své svobody. Několik stran je věnováno politické správě, která byla plně podřízena německým okupačním úřadům. V závěru této kapitoly se dočítáme o události, která se odehrála ve Zdicích nedaleko Berouna a rozšířila se až za hranice země. Dokonce o ní padla i zmínka v londýnské rozhlasové stanici BBC.

Ve třetí kapitole je vyličen život židovského obyvatelstva, na které se vztahovaly protizidovské zákony vydané 15. září roku 1935. V době druhé republiky začaly zesilovat projevy antisemitismu, které dávali jasně najevo i někteří berounští občané. Docházelo například k popsání židovských obchodů hanlivými hesly. Od 21. června 1939 postihly tyto rasové zákony i protektorátní Židy, kterým se změnil život od základu. Museli čelit

značné diskriminaci a perzekuci, byl jim zabaven majetek, a když se zdálo, že situace nemůže být horší, začaly v roce 1941 transporty do koncentračních táborů.

Čtvrtá, nejdelší kapitola, popisuje každodenní život v době okupace. Zabývá se změnami, které po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava nastaly a narušily tak místním obyvatelům jejich denní rutinu. Například práce a veškerá výroba byla zaměřena pro potřeby Německé říše. Byly zavedeny takzvané nucené práce, které probíhaly nejen na území protektorátu, ale dokonce někteří občané byli nasazeni i na práci v samotném Německu. Celkově se zhoršily životní podmínky a nastaly problémy se zásobováním. Potraviny byly dostupné pouze na lístky, které mnohdy několikačlenným rodinám nestačily. Proto se rozmohl černý trh, na kterém ale byly ceny potravin výrazně vyšší než v běžném obchodě. Doba okupace výrazně zasáhla i do života dětí a mládeže. Cílem nacistických orgánů bylo převychovat českou mládež v nacionálně socialistickém duchu. Převýchova měla probíhat v různých sportovních organizacích, v Berouně se toho nejprve chopily dva fotbalové kluby. Výrazným změnám neuniklo ani české školství. Změnily se učební osnovy a vyučování probíhalo podle německého vzoru. Některé školy byly uzavřeny, jiné zabrali příslušníci německé armády. Zaostával i kulturní život, který německé okupační úřady využily ke své propagandě.

Předposlední pátá kapitola zmiňuje odbojové hnutí na Berounsku. Je zaměřena na partyzánskou činnost, která se soustředila v okolí mého domova. Nalezneme zde informace o budování krytu v místních lesích a informace o osudech jeho obyvatel. Součástí této kapitoly je i výpověď mého dědečka, jehož otec zachránil život jednomu členovi partyzánské skupiny.

Závěrečná kapitola pojednává o posledních měsících války. V této době se nad Berounskem začala objevovat bombardovací letadla spojeneckých vojsk, která celkem čtyřikrát zaútočila na okresní město Beroun. Více optimistické jsou již informace o tom, jak lidé prožívali poslední měsíce okupace a jak zažívali květnové dny, které vyvrcholily národním povstáním. Několik řádků se týká samotného osvobození a příjezdu Rudé armády. Na závěr je zde rozebrána perzekuce německého obyvatelstva, která propukla již v prvních květnových dnech. Poslední řádky mé bakalářské práce se týkají odsunu Němců z Berounska.

Summary

This bachelor thesis is dedicated to the Beroun Area Region between years 1938 - 1945. The main aim is to provide the most important information about this period and describe events that took place in this region. I chose this theme, because I am interested in Second World War and my great-grandmother often spoke to me about the time of occupation.

Berounsko is a small region that is located in the Central Bohemian region. In the time of the Protectorate of Bohemia and Moravia it was very important for the German occupiers because of a large amount of factories. What is more there existed a railway line which connected Nazi Germany and the protectorate. Thanks to the local railway, the Germans transported their soldiers.

The most information to this thesis was found in regional literature. Next sources were taken from the State district archives of Beroun, exactly from of Committee of Regional History fond and from Municipal Authority of Beroun fond. In this thesis there were also used statements of people, who lived in the time of occupation. My great-grandmother thought back to protectorate and provided me with valuable information about the time she was growing up. Next person who gave me helpful information was Jaroslav Kocourek who was born in 1932. I found general information about Protectorate of Bohemia and Moravia in several books such as *Německá okupace Českých zemí* written by František Emmert, who is interested in modern history.

The whole thesis is divided into six main chapters. The topics which this thesis consists of are the political situation before the start of the Second World War, German occupation, life of the Jewish population, daily life in the protectorate, resistance activity and the last one is the final phase of the war.

The period of Protectorate of Bohemia and Moravia lasted whole six years. It was time of oppression, fear and lack of freedom. A lot of people lost their loved relatives, who died in the concentration camps.

Prameny a literatura

Archivní prameny

Státní okresní archiv Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-627. *Berounská tělovýchova 1865 – 1988*. s. 10.

Státní okresní archiv Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-455b. CVEJN, Karel. *Památník k 25. výročí založení obchodní akademie v Berouně*.

Státní okresní archiv Beroun. *Kronika města Hořovic 1925 – 1945* (neinvent.)

Státní okresní archiv Beroun. *Kronika měšťanské školy chlapecké v Berouně*. Inv. č. 620.

Státní okresní archiv Beroun. *Kronika Hospodářské školy (bývalé Obchodní akademie) v Berouně 1919-1956* (neinvent.)

Státní okresní archiv Beroun. Fond Komise regionálních dějin při OV KSC v Berouně 1971-1989. Karton 2. Inv. č. 77. *Osek – dějiny odboje*.

Státní okresní archiv Beroun. *Pamětní kniha města Berouna VII. 1940 – 1945*. Inv. č. 3734.

Státní okresní archiv Beroun. Fond OÚ Beroun. Karton č. 11. (neinvent.) *Presidiální spisy*.

Státní okresní archiv Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-429b. SLÁDEK, František. *Květnové dny na Berounsku v roce 1945*

Státní okresní archiv Beroun. Fond Sběrné a pracovní středisko Lištice, Beroun. Karton č. 3. (neinvent.) *Správa tábora – korespondence 1945-1946*.

Státní okresní archiv Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-897a. TOPINKA, Jiří. *Obchodní akademie Beroun 1919-1999: almanach k 80. výročí školy*.

Státní okresní archiv Beroun. Fond Komise regionálních dějin. Karton 3. Inv. č. 6. *Vzpomínky Antonína Humla z Chaloupek na rok 1939 – 1940*.

Státní okresní archiv Beroun. Fond Komise regionálních dějin. Karton 3. Inv. č. 39. *Vzpomínky Antonína Šmída na rok 1938*.

Literatura

AMORT, Čestmír. *Partyzáni na Podbrdsku: k historii národně osvobozenického boje českého lidu v letech 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1958. Dokumenty, sv. 64.

ČAPKOVÁ, Jana. *Berounsko: nástin přírodních poměrů a historického vývoje do současnosti na území okresu Beroun*. 1. vydání. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1978. s. 24.

DOLEŽAL, Jakub. *Střípky z mozaiky protektorátní společnosti: německá okupace a její konec v politickém okrese Sedlčany (1939-1945)*. 1. vydání. Příbram: Státní oblastní archiv v Praze, Státní okresní archiv Příbram, 2010. Podbrdsko. ISBN 978-80-86772-46-2.

DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. 1. vydání. Praha: Národní filmový archiv, 1996. Knihovna Illuminace. ISBN 80-7004-085-8.

- DUŠÁNEK, Pavel. *Zdický incident 1939*. Zdice: Město Zdice, 2007. ISBN 978-80-239-9628-9.
- EMMERT, František. *Německá okupace českých zemí*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2016. ISBN 978-80-204-4222-2.
- FRAJDL, Jiří. *Protektorát Čechy a Morava 1939-1945*. 1. vydání. Moravská Třebová: Diatex, 1993.
- GARKISCH, Miloš, Marie TOŠNEROVÁ, Jiří TOPINKA a Jiří JANKOVEC. *Historie a současnost podnikání na Berounsku a Hořovicku*. 1. vydání. Žehušice: Městské knihy, 2006. ISBN 80-86699-40-4.
- GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4.
- HRBEK, Jaroslav. *Draze zaplacená svoboda: osvobození Československa 1944-1945*. 1. vydání. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-976-5.
- KÁRNÍK, Zdeněk a Josef VELFL. *Po stezkách brdských partyzánů*. 1. vydání. Praha: Tisková, ediční a propagační služba MH, 1988.
- KÁRNÝ, Miroslav, ed. *Terezínská pamětní kniha: židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945*. Díl 1. Praha: Melantrich, 1995. Terezínská iniciativa. ISBN 80-7023-209-9.
- KOKOŠKOVÁ, Zdeňka, Jaroslav PAŽOUT a Monika SEDLÁKOVÁ, ed. *Pracovali pro Třetí říši: nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva Protektorátu Čechy a Morava pro válečné hospodářství Třetí říše (1939-1945) : edice dokumentů*. Praha: Scriptorium, 2011. ISBN 978-80-87271-39-1.
- KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. 1. vydání Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1.
- LIŠKA, Vladimír. *Protektorát: éra hákového kříže*. 1. vydání. Olomouc: Fontána, 2010. ISBN 978-80-7336-584-4.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0302-0.
- MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. 1. vydání. Řitka: Čas, 2012. Český čas. ISBN 978-80-87470-60-2.
- NIKODÉMOVÁ, Jiřina. *Odboj a naděje: vzpomínky na léta 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1985.
- PAVLÁT, Leo. *Židé - dějiny a kultura*. 3. vydání. Praha: Židovské muzeum, 2005. ISBN 80-86889-11-4.
- PLECITÝ, B. – ČERNÝ, P. *Osudný den: Historie partyzánské skupiny v krytu u Újezda na Hořovicku (1941 – 1945)*.
- Sborník státního okresního archivu v Berouně. *Minulostí Berounska 1*. 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 1998. ISBN 80-238-1703-5.
- Sborník státního okresního archivu v Berouně. *Minulostí Berounska 9*. 1. vydání. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2006. ISBN 80-86772-21-7.

Sborník Státního okresního archivu v Berouně. *Minulostí Berounska 13*. 1. vydání. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2010. ISBN 978-80- 86772-48-6.

Sborník státního okresního archivu v Berouně. *Minulostí Berounska 19* 1. vydání. Beroun: Státní okresní archiv, 2016. ISBN 978-80-88148-05-0.

Sborník státního okresního archivu v Berouně. *Minulostí Berounska 20*. 1. vydání. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2017. ISBN 978-80-88148-15-9.

TOŠNEROVÁ, Marie a kol. Beroun. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-964-5.

UHLÍŘ, Jan Boris. *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7360-675-6.

Periodika

DOLEJŠ, Radek. *15. březen 1939*. In *Echo: nezávislé noviny okresu Beroun*, Roč. 14, č. 10 (2004), s. 5.

HRDINA, okresní hejtman. *Upozornění obyvatelstvu!* In: *Berounský obzor*, Roč. 28, č. 46 (1940), s. 3.

HŮRKA, Josef. *Dramatická čtvrthodinka, Čas za námi*. In *Podbrdské noviny*, Roč. 15, č. 6. (2007), s. 2.

HŮRKA, Josef. *Válečná tažení naším krajem, Čas za námi*. In *Podbrdské noviny*, Roč. 12, č. 5. (2004), s. 2.

KADEŘÁBEK, Rudolf, *Stella z židovského domu*. In: *Echo 2001*, č. 44-45, s. 5-6.

Konec židovského vlivu v našem hospodářství. In *Berounský obzor*, Roč. 28, č. 7 (1940), s. 1.

Nevíme dnes, co přinese zítřek. In: *Národní Podbrdsko*, Roč. 2, č. 34 (1938), s. 1.

TOPINKA, Jiří. *Smutná historie židovské komunity: všechny židovské děti z Berouna zahynuly v plynových komorách*. In *Žurnál: týdeník pro Berounsko a Hořovicko*, Roč. 6, č. 3. (1999), s. 4.

VOREL, Jan. *Totální nasazení, Čas za námi*. In *Podbrdské noviny*, Roč. 14, č. 7 (2006), s. 2.

ZAHRADNÍK, Jiří. *Nebe nad Berounskem na jaře 1945*. In *Echo: nezávislé noviny okresu Beroun*, Roč. 15, č. 12 (2005), s. 6.

ZAHRADNÍK, Jiří. *Vánoce před 70. lety*. In *Echo, nezávislé noviny okresu Beroun*, Roč. 21, č. 12 (2011), s. 23.

Zprávy z kraje, Berounsko. In *Spravedlnost*, Roč. 28, č. 26 (1939), s. 4.

Internetové zdroje

KOURA, Petr. *Školákem v protektorátu: Protektorátní školák a jeho volný čas* [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/volny-as-protektoratni-mladee#telovychova>

Školákem v protektorátu: Výuka - nástroj propagandy [online]. [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/co-se-skryvalo-za-rozvrhem>

Rozhovory

Rozhovor s Annou Jandovou dne 3. října 2017

Rozhovor s Jaroslavem Kocourkem dne 16. února 2018

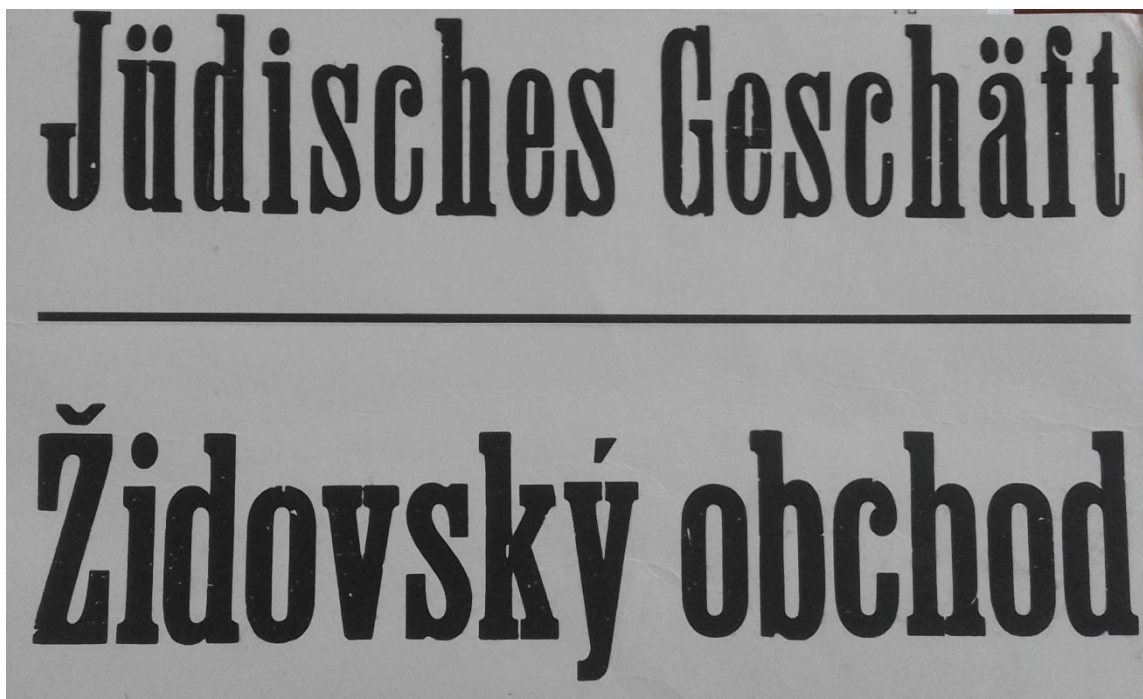
Rozhovor s Josefem Řečtáčkem dne 6. března 2018

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Cedule na označení židovského obchodu	I
Příloha č. 2 - Dcera berounského rabína Stella Michalovská.....	I
Příloha č. 3 - Budova bývalé židovské školy v Berouně.....	II
Příloha č. 4 - Deska na památku židovských obětí na berounské radnici	II
Příloha č. 5 - Pracovní knížka zadržené osoby ve sběrném táboře Pod Lišticí v Berouně.....	III
Příloha č. 6 - Potravinový lístek na cukr	IV
Příloha č. 7 - Slavnosti lehké atletiky s názvem Den mládeže, plakát	V
Příloha č. 8 - Tělocvičná jednota Sokol Beroun, členský průkaz.....	VI
Příloha č. 9 - Vysvědčení ze školního roku 1941/1942.....	VII
Příloha č. 10 - Budova Obchodní akademie v Berouně	VIII
Příloha č. 11 - Dopis prof. Františka Urbana psaný před popravou roku 1944.....	VIII
Příloha č. 12 - Akce Tělocvičné jednoty Sokol Beroun s názvem Jedeme do Berouna.....	IX
Příloha č. 13 - Berounské noviny Hlas Podbrdská 1. ročník 1939	X
Příloha č. 14 - Partyzánský kryt v lesích u Újezda.....	XI
Příloha č. 15 - Pomník na památku devíti brdských partyzánů v lesích u Újezda	XI
Příloha č. 16 - Hrob rodiny Jaroslava Neliby v Mrtníku	XII
Příloha č. 17 - Josef Řechtáček, který ukrýval Václava Housku.....	XIII
Příloha č. 18 - Hrádek u Záluží, kde se skrýval Václav Houska	XIII
Příloha č. 19 - Pokyny při leteckém poplachu, vyhláška.....	XIV
Příloha č. 20 - Důsledky ničivého náletu na Beroun dne 17. dubna 1945, zničeno vlakové nádraží	XV
Příloha č. 21 - Příslušníci SS v Žebráku.....	XV
Příloha č. 22 - Příjezd Rudé armády do Hořovic.....	XVI
Příloha č. 23 - Americká armáda na náměstí v Hořovicích.....	XVI
Příloha č. 24 - Český četník a dva sovětsí vojáci v květnu 1945 v Žebráku	XVII
Příloha č. 25 - Smuteční tryzna za padlé na náměstí v Hořovicích.....	XVII
Příloha č. 26 - Třída hořovické školy před úklidem roku 1945.....	XVIII
Příloha č. 27 - Poražená německá armáda prochází Berounem	XVIII
Příloha č. 28 - Parte Velkoněmecké říše.....	XIX

Přílohy

Příloha č. 1 - Cedule na označení židovského obchodu¹⁹¹

Příloha č. 2 - Dcera berounského rabína Stella Michalovská¹⁹²

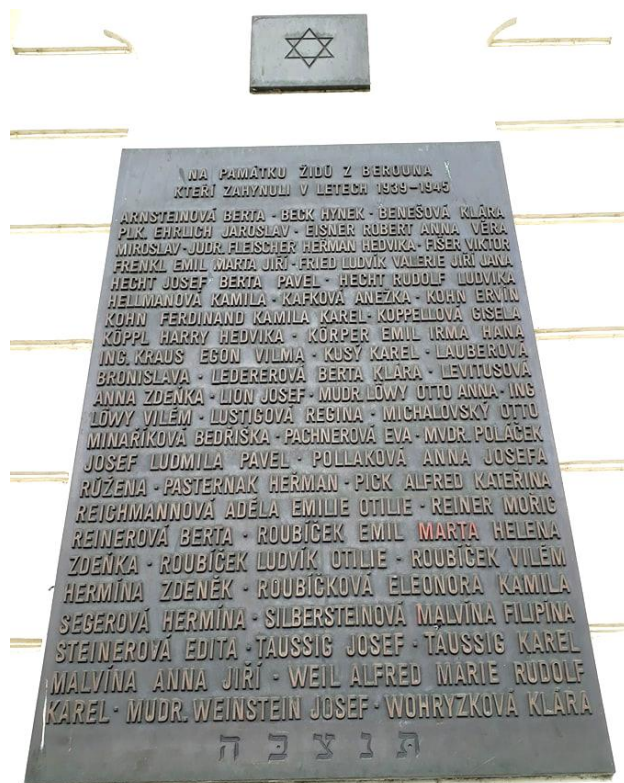
¹⁹¹ Státní okresní archiv Beroun. Fond OÚ Beroun. Karton č. 11. Inv. č. 23. *Označování židovských obchodů.*

¹⁹² *Minulostí Berounska 9.* Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Praha: Státní oblastní archiv v Praze 2006. ISBN 80-86772-21-7. s. 309.

Příloha č. 3 - Budova bývalé židovské školy v Berouně¹⁹³

Příloha č. 4 - Deska na památku židovských obětí na berounské radnici¹⁹⁴

¹⁹³Foto autor, foceno dne 30. 3. 2018.

¹⁹⁴Taktěž.

Příloha č. 5 - Pracovní knížka zadržené osoby ve sběrném táboře Pod Lišticí v Berouně¹⁹⁵

Arbeitsbuch

für
Loganna Peter,

geboren am
4. Dezember 1899

Podol^{au} Prag

Name des gesetzlichen Vertreters
Anton Peter

wohnhaft zu
Königsdorf

Eintragungen bei dem Eintritt in das Arbeitsverhältnis	der Arbeitgeber bei dem Austritt aus dem Arbeitsverhältnis
<p>1. Eintritt am <i>11. August 1913</i></p> <p>Beschäftigung*) <i>bei der Ringmaschinen in der Spinnerei</i></p> <p>Unterschrift <i>Firma Baumwollspinnerei</i></p> <p>Gewerbe <i>Firma Fried. Kubitzky Beraun</i></p> <p>Wohnort</p>	<p>Austritt am <i>28. Jänner 1919</i></p> <p>Rechte Beschäftigung*) <i>bei der Ringmaschinen in der Spinnerei</i></p> <p>Unterschrift <i>Firma Baumwollspinnerei</i></p> <p>Gewerbe <i>Firma Fried. Kubitzky Beraun</i></p> <p>Wohnort</p>
<p>2. Eintritt am <i>22. Jänner 1921</i></p> <p>Beschäftigung*) <i>in Krawattenfabrik Mojzi v. Prádelka</i></p> <p>Unterschrift <i>Prádelka v. Mojzi v. Prádelka</i></p> <p>Gewerbe <i>Fried. Kubitzky - Beraun</i></p> <p>Wohnort</p>	<p>Austritt am <i>24. Jänner 1921</i></p> <p>Rechte Beschäftigung*) <i>in Krawattenfabrik Mojzi v. Prádelka</i></p> <p>Unterschrift <i>Prádelka v. Mojzi v. Prádelka</i></p> <p>Gewerbe <i>Firma Kubitzky Beraun</i></p> <p>Wohnort</p>

*) Angewiesen, ob der Inhaber zur Zeit Gefolge, Gehilfe, Lehrling, Betriebsdiener, Werk-
statter Wunde nicht
†) Im Falle des § 127a Abs. 1 der Gewerbeordnung Vorsatzführer

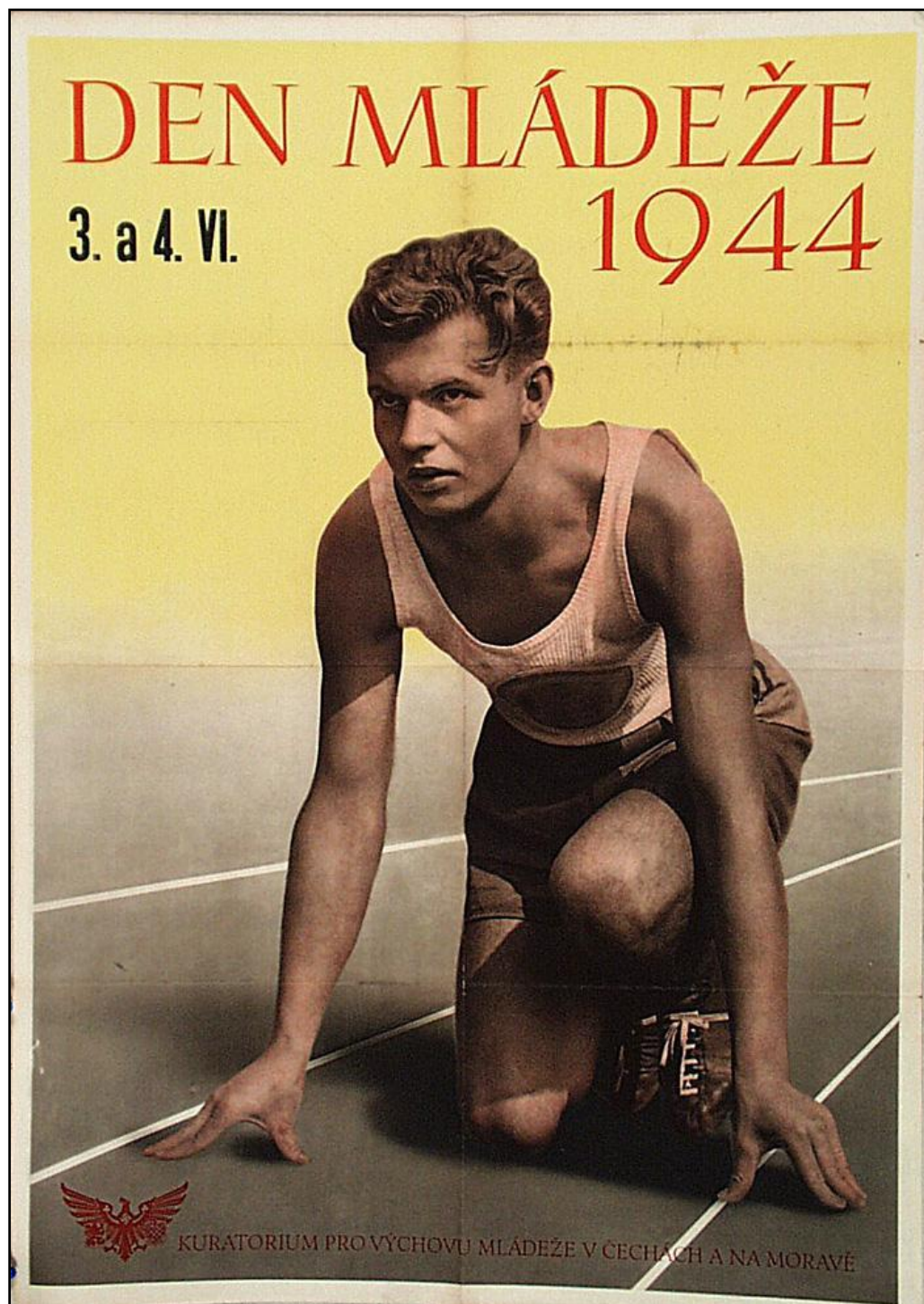
¹⁹⁵ Státní okresní archiv Beroun. Fond Sběrné a pracovní středisko Lištice, Beroun. Karton č. 3. (neinvent.)
Správa tábora – korespondence 1945-1946.

Příloha č. 6 - Potravinový lístek na cukr¹⁹⁶

VI Bestellschein Objednáací lístek für Zucker na cukr 19. II. — 17. III. 1940 Kunde & r. Zákazník č.	
VI. Ausgabe vydání 18	VI Zucker - cukr 19. II. - 25. II. 1940
Gültig vom Platí od 19. II. - 17. III. 1940 Zucker-Karte Lístek na cukr Böhmen und Mähren Čechy a Morava	Ohne Stempel ungültig. Bez razítka neplatný.
Name <i>B. Jekel</i> Jméno Wohnort <i>Horná</i> Bydliště Straße <i>Slavkov 25.</i> Ulice	2 VI Zucker - cukr 26. II. - 3. III. 1940
Ohne Namenseintragung ungültig. Bez vepsání jména neplatné. Nicht übertragbar! Nepřenositelné! Sorgfältig aufbewahren! Pečlivě uschováti!	3 VI Zucker - cukr 4. III. - 10. III. 1940
Kunde - Zákazník Nr. C	4 VI Zucker - cukr 11. III. - 17. III. 1940

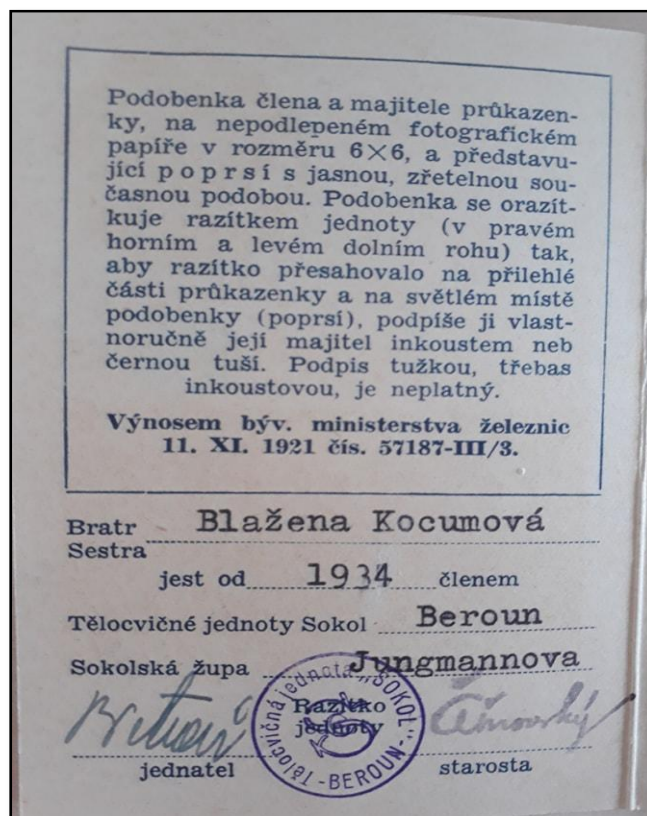
3001

¹⁹⁶Staré dokumenty [online]. [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <http://www.doku.mojepohledy.cz/>

¹⁹⁷Školákem v protektorátu [online]. [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz>

Příloha č. 8 - Tělocvičná jednota Sokol Beroun, členský průkaz¹⁹⁸

¹⁹⁸ Státní okresní archiv Beroun. Fond Sokol Beroun. Karton č. 13. (neinvent.) Členské legitimace.

Příloha č. 9 - Vysvědčení ze školního roku 1941/1942¹⁹⁹

DEUTSCHES REICH. — NĚMECKÁ ŘÍŠE.
PROTEKTORAT BÖHMEN UND MÄHREN. — PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA.

Land Böhmen Politischer Bezirk Beraun
 Země Čechy Politický okres Beroun

Hauptschule für Mädchen mit tschechischer Unterrichtssprache in Horschowitz
 Hlavní škola dívčích s českým jazykem vyučovacím v Hořovicích

Klasse Zahl
 Třída druhá a Číslo 17

Jahreszeugnis. Výroční vysvědčení.

Schuljahr 19 41/19 42.
 Školní rok

H a n a H ů r k o v á

Volkszugehörigkeit, Staatsangehörigkeit
 národnosti české, státní příslušnosti Prot. Čechy a Morava

geboren am in
 narozen 27. ledna 1930 v Praskolesích

polit. Bezirk, Religion
 polit. okres berounský, náboženství římskokatol.

überhaupt in die Schule eingetreten in am
 začal chodit do školy vůbec v Praskolesích am 1. září 1936.

in die Hauptschule mit Unterrichtssprache am
 do hlavní školy s českým jazykem vyučovacím dne 1. září 1941.

Betragen:
 Chování: lobenswert - chvalitebné

Verbindliche Gegenstände: Povinné předměty:	Fortgang: Prospěch:
Deutsch Německý jazyk	gut - dobrý
Religion Náboženství	vorzüglich - výborný
Tschechisch in Verbindung mit Aufsatzlehre Český jazyk s naukou o písemnostech	lobenswert - chvalitebný
Erdkunde Zeměpis	gut - dobrý
Geschichte Dějepis	-----
Naturgeschichte Přírodopis	lobenswert - chvalitebný
Naturlehre Přírodopyt	gut - dobrý
Rechnen in Verbindung mit einfacher Buchführung Počty s jednoduchým účetnictvím	vorzüglich - výborný
Raumlehre und geometrisches Zeichnen Měřičtví a rýsování	vorzüglich - výborný
Zeichnen Kreslení	lobenswert - chvalitebný
Schönschreiben Krasopis	lobenswert - chvalitebný
Knabenhandarbeiten Chlapecké ruční práce	-----
Weibl. Handarb. mit Hauswirtschaftslehre Dívčí ruční práce s naukou o dom. hosp.	vorzüglich - výborný
Gesang (musikalische Erziehung) Zpěv (hudební výchova)	lobenswert - chvalitebný
Leibeserziehung Tělesná výchova	vorzüglich - výborný
-----	-----

%.

1232. — Schulverlagsanst. Alle Rechte vorbehalten.
 N Školní nakl. Všechna práva vyhrazena.

1942. — 2-88.

¹⁹⁹Školákem v protektorátu [online]. [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz>

Příloha č. 10 - Budova Obchodní akademie v Berouně²⁰⁰

Příloha č. 11 - Dopis prof. Františka Urbana psaný před popravou roku 1944²⁰¹

Vážený pane řediteli, milí přátelé, kolegové a želečnické.
V posledních hodinách svého života vzpomínám na Vás všechny a děkuji Vám, všem za vše, čím jste mi umožňovali mou práci, práci začínajícího. Prosím Vás, máte-li něco, čím jsem se Vás dotkl, abyste mi to laskavě odpustili a mou památku zachováli čistou, jak jsem si ji chtěl mezi Vámi také vybudovat. To mému druhému příteli v Berouně chtěl být se skamarády rozloučit. Doufám, že všichni budete na mne vzpomínat jen v dobrém.
Děkuji Vám všem ještě jednou a zdravím Vás
Vám oddaný a vděčný
František Urban.

²⁰⁰SOKA Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-456. Čtyřicet let hospodářské školy v Berouně. s. 93.

²⁰¹SOKA Beroun. Knihovna okresního archivu v Berouně. Sign. XXII-455b. CVEJN, Karel. Památník k 25. výročí založení obchodní akademie v Berouně.

Příloha č. 12 - Akce Tělocvičné jednoty Sokol Beroun s názvem Jedeme do Berouna²⁰²

TSK *Tělocvičná jednotka Sokol v Berouně (dramatický odbor)* pořádá ve dnech 13. a 14. dubna 1940 velký zábavní zájezd z Berouna do Berouna pod heslem:

*Jedeme do Berouna, tam se budem dobře mít,
jedeme do Berouna, každý rok na letní byt,
jedeme do Berouna, jedeme bez váhání,
na plovárně je tam v létě prima koupání.
Jedeme do Berouna, jedeme tam na kole,
jedeme do Berouna, na shledanou v Sokole,
jedeme do Berouna - Berouňáci »Zdar«,
my k vám jedem podívat se na váš pivovar.*

Jedeme do Berouna

Účastníci shlédnou nejkrásnější místa našeho milého Berouna, uslyší nejhezčí národní písně z berounského kraje a pobaví se tak, že ještě dlouho budou vzpomínat. Novinkou zájezdu bude, že cestující cestu podniknou bez námahy a útrap, v teple a suchu, na pohodlných křeslech a v příjemném prostředí berounské sokolovny.

*Vás, Čechy krásné, Bůh opatruj,
Vy jste má rodná země a domov můj,
Mám vroucí přání, ať Vás pán Bůh chrání
Vy Čechy krásné, domove můj,
ať v každé chvíli český národ sílí
ta svatá píseň: Kde domov můj?*

²⁰²Státní okresní archiv Beroun. Fond Sokol Beroun. Karton č. 13. (neinvent.)

Příloha č. 14 - Partyzánský kryt v lesích u Újezda²⁰⁴

Příloha č. 15 - Pomník na památku devíti brdských partyzánů v lesích u Újezda²⁰⁵

²⁰⁴Foto autor, foceno dne 23. března 2018.

²⁰⁵Taktěž.

Příloha č. 16 - Hrob rodiny Jaroslava Neliby v Mrtníku²⁰⁶

²⁰⁶Foto autor, foceno dne 13. října 2017.

Příloha č. 17 - Josef Řechtáček, který ukrýval Václava Housku²⁰⁷

Příloha č. 18 - Hrádek u Záluží, kde se skrýval Václav Houska²⁰⁸

²⁰⁷Foto autor (osobní materiály Josefa Řechtáčka), foceno dne 6. března 2018.

²⁰⁸Foto autor, foceno dne 23. března 2018.

Okresní úřad v Berouně

V Berouně 17. prosince 1940.

Pokyny pro chování se při leteckém poplachu.

VYHLÁŠKA

Zazní-li návěští „Letecký poplach“, t. j. stoupající a klesající - kolísavý (kvilivý) tón sirény, počne-li stříletí protiletecké dělostřelectvo, nebo objeví-li se letadla vypouštějící osvětlovací tělesa, která vyvíjejí velmi intenzivní světlo, provedou se tato opatření:

1) V budovách:

Všechny osoby v budovách — v bytech, úřadovněch, obchodech, divadlech, hostincích, čekárnách, zábavních místnostech a p., odejdou ihned do protileteckého, po ruce ježtoho krytu (do sklepa). Povinnost odebrat se do krytu se nevztahuje na osoby, jejich zdravotní stav to nedovoluje a za jejich ošetřovatele.

Před odchodem do krytu proveďte podle možnosti tato opatření:

- a) podniky, obzvláště krámy, uzamkněte,
- b) okennice, rolety, žaluzie stáhněte a uzavřete, okna úplně otevřete a zajistěte. Při tom však se neprohřeďte proti povianosti zatemnění, neboť právě v tomto okamžiku může být každý světelný paprsek příčinou shození pum. Je tedy v nejvlastnějším zájmu každého jednotlivce zachovávat v tomto případě co nejpřísnější kázeň. Všechny dveře uzavřete! Domovních vchodů nezamykejte!

2) V krytu:

V krytu nekuřte, nerozsvěcujte otevřená světla! Zbytečně sáňte do krytu s sebou nenoste! Další chování určí pořadatel, domovní hlídka nebo ten, kdo je pověřen dozorem v úkrytu.

3) Na ulici:

Každý, koho zastihne letecký poplach na ulici, náměstí, v sadu atd., vyhledá nejbližší veřejný protiletecký úkryt, nebo použije jiných úkrytových možností v budovách.

Ulice, náměstí, sady atd. musí být po vyhlášení leteckého poplachu obsazením ihned vyklizeny, nikdo se nesmí zdržovat mimo budovy.

Všecká vozidla zastavte a postavte tak, aby nepřekážela volnému průjezdu! Zákaz parkování neplatí po dobu leteckého poplachu.

Stavění vozidla není dovoleno:

- a) v úzkých uličkách a v nepřehledných částech a v ostrých zatáčkách ulic,
- b) v menších vzdálenostech než 10 m před a za hydranty, studněmi, pumpami a jakýmkoliv místy odběru vody, mosty, křižovatkami a vyústěními ulic, vchody k nemocnicím, ošetrovnám a záchraným stanicím. Tato vzdálenost 10 metrů se měří u křižovatek a vyústění ulic od rohu, kde se sbíhají okraje jízdní dráhy,
- c) před vjezdem a výjezdem na pozemky, dále u vchodů k veřejným protileteckým úkrytům.

Motorové vozy, motorová kola s přívěsnými vozíky zastavte co nejdříve na volných místech a pokud to není možné, na pravém okraji jízdní dráhy! Motorová kola bez přívěsných vozíků zastavte na okraji chodníku, přilehlém k jízdní dráze!

Povozy s tažnými zvířaty a zvířecí transporty zahnu, pokud nebudou moci dosáhnouti nějakého blízkého nouzového přístřeší pro zvířata, do postranních ulic. Povozy zastavte na pravém okraji jízdní dráhy! Tažná zvířata vypáhněte a podle možnosti krátce přivažte ve dvorech, u stromů a pod., nikdy však na místě odběru vody! Z nouse mohou být zvířata ponechána i u pevně zabrzděných vozů. Na vozech naložená zvířata nvykládejte, nýbrž je k nim pevně přivažte! Odpražená a na vozech naložená zvířata podle možnosti přikryjte! Jízdní kola upřete o domovní stěny, stromy, svítlny a dobře uzamkněte! Ruční vozíky postavte na okraj chodníku, přilehlém k jízdní dráze! Křižovatky vždy ponechte volné!

4) Chování složek protiletecké ochrany po odvolání poplachu:

Letecký poplach bude pro obyvatelstvo vždy zrušen odvolacím znamením - vysoký nepřetržitý tón sirény.

Po odvolání poplachu se provede toto:

- a) protiletecký kryt opustíte na příkaz domovní hlídky nebo toho, jenž byl pověřen dozorem nad protileteckým krytem. Leteckým poplachem přerušena činnost — zaměstnání a doprava se ihned obnoví;
- b) při podezření neb zjištění bojových látek podejte bezpečnostním orgánům, hlídce LS nebo veliteli protiletecké ochrany přesné hlášení. Totéž platí i o případech, ve kterých utrpěly potřebné předměty — potraviny, krmiva a pod. — následkem jakéhokoliv slivu leteckého útoku na své použitelnosti.

5) Rozkazy vydává velitelství LS.

Provádějí je bezpečnostní orgánové, dozorní orgánové LS, velitelé domovních hlídek LS a hlídek veřejných protileteckých krytů.

Všech pokynů a rozkazů těchto orgánů vždy bezpodmínečně uposlechněte!

Okresní hejtman,
rada politické správy:
JUDr. K. Krpálek v. r.

²⁰⁹ *Minulost Berounska* 8. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Praha: Státní oblastní archiv v Praze 2005. ISBN 80-86772-10-1. s. 216.

**Příloha č. 20 - Důsledky ničivého náletu na Beroun dne 17. dubna 1945,
zničeno vlakové nádraží²¹⁰**

Příloha č. 21 - Příslušníci SS v Žebráku²¹¹

²¹⁰*Minulostí Berounska* 8. Sborník státního okresního archivu v Berouně. 1. vydání. Praha: Státní oblastní archiv v Praze 2005. ISBN 80-86772-10-1. s. 224.

²¹¹*Historické fotografie* [online]. [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <http://www.fotohistorie.cz/Stredocesky/Beroun/Cerhovice>

Příloha č. 22 - Příjezd Rudé armády do Hořovic²¹²

Příloha č. 23 - Americká armáda na náměstí v Hořovicích²¹³

²¹²MHT - Vlastivědný dokumentační fond [online]. [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <http://podbrdsko-encyklopedie.cz>

²¹³Tamtéž.

Příloha č. 24 - Český četník a dva sovětští vojáci v květnu 1945 v Žebráku²¹⁴

Příloha č. 25 - Smuteční tryzna za padlé na náměstí v Hořovicích²¹⁵

²¹⁴*Historické fotografie* [online]. [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <http://www.fotohistorie.cz/Stredocesky/Beroun>

²¹⁵*MHT - Vlastivědný dokumentační fond* [online]. [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <http://podbrdsko-encyklopedie.cz>

Příloha č. 26 - Třída hořovické školy před úklidem roku 1945²¹⁶

Příloha č. 27 - Poražená německá armáda prochází Berounem²¹⁷

²¹⁶Státní okresní archiv Beroun. Fond Komise regionálních dějin při OV KSČ v Berouně 1971-1989. Karton č. 2. (neinvent.) *Reportáž zachycená ve dnech 5. – 11. 5. 1945 v Hořovicích.*

²¹⁷Státní okresní archiv Beroun. Fond Komise regionálních dějin při OV KSČ v Berouně 1971-1989. Karton č. 2. (neinvent.) *Fotodokumentace o průběhu květnového povstání.*

Každý baloun jednou splaskne:
přefoukne se a pak praskne.

Hlubokým žalem sklíčení oznamujeme lidu obecnému celého světa a okolních vesnic, že z rozhodnutí Prozřetelosti na věčné časy nás opustila naše drahá, milovaná, nenahraditelná a nezapomenutelná Její Velkorysost

Říše Velkoněmecká,

záštita kultury a civilisace.

Nezapomenutelná naše ochránitelka vykvrácela po dvanáctiletém nadýmání na rychlé úbytě při potratu Nové Evropy v máji L. P. 1945 v útlém věku 12 Jar, nedoživši se prorokovaných 1.000 let. Zanechává po sobě miliony sirotků, o něž bude vzorně postaráno v útulných sirotčincích východních Lebensraumů, po nichž žhavě toužili.

Tělesná schránka drahé zesnulé bude téhož měsíce uložena k věčnému odpočinku na památném poutním místě, kde kdysi stával Berlín, při zvucích písně „Es geht alles vorüber, es geht alles vorbei.“

Samájama u Postupimi (dříve Berlín) v máji L. P. 1945.

Quislingové - Kollaboranti,
příbuzní.

Herrenvolk,
dětí.

NSDAP,
vychovatelé.

Pohřební ústav Německa: ADOLF HITLER a spol.

Okresní archiv v Berouně

²¹⁸ Státní okresní archiv Beroun. Fond Komise regionálních dějin při OV KSČ v Berouně 1971-1989. Karton č. 2. (neinvent.) *Fotodokumentace o průběhu květnového povstání.*